

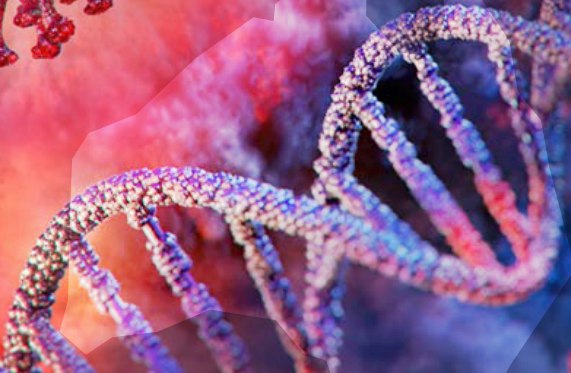
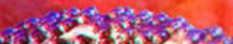
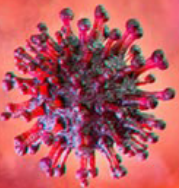
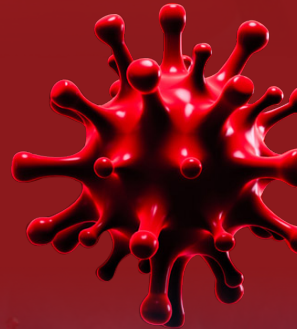
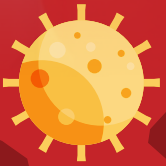

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กองบัญชาการกองทัพไทย

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study)

เรื่อง **วิกฤต COVID-19**

สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เรื่อง วิกฤต COVID-19

สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน พิมพ์ครั้งที่ ๑ – กรุงเทพฯ จำนวน ๔๐๐ เล่ม

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๓, ๙๔ หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ.๒๕๓๗

© ลิขสิทธิ์ภาษาไทยเป็นของศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้อำนวยการ	: พลอากาศตรี ภูมิใจ	เลขสุนทรากร
ที่ปรึกษา	: พันเอก บัณชูร	บำเรอราช
	: พันเอก ประเทือง	ปิยะกะโพธิ์
บรรณาธิการเล่ม	: นาวาอากาศเอก ชูศักดิ์	เกษตรวิทย์
ผู้ตรวจ	: นาวาอากาศเอกหญิง พันณัชชิตา ธีรารอดมวิทย์	
	: พันเอก ณัฐวรธรณ์	แสงจันทร์
	: พันเอก ธีรวัฒน์	ณ สงขลา
ผู้เขียน	: พันโท อารังชัย	हनุนภักดี
	: นางสาวนิตยา	งานไว
บรรณาธิการประจำกอง	: เรืออากาศโทหญิง ศิวลีย์	สิริโรจน์บริรักษ์
	: นางสาวณัฐา	แก้วคำแสน
	: นางสาวปาณิสรา	เทียนอ่อน
ศิลปกรรม	: สิบเอกหญิง กนกรดา	คล้ายธานี
	: สิบเอกหญิง ปรียาภรณ์	สุขเกษม
พิสูจน์อักษร	: สิบตรีหญิง จุฑารัตน์	บุญประเสริฐ

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

๖๒ ถนนวิภาวดี แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

โทร. / โทรสาร. ๐ ๒๒๗๕ ๕๗๑๖ เว็บไซต์ www.sscthailand.org

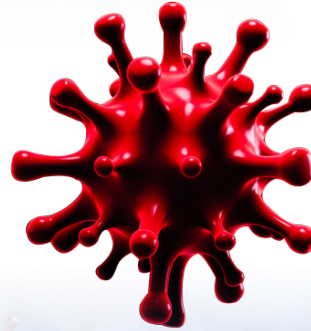
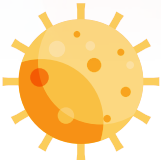

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กองบัญชาการกองทัพไทย

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study)

เรื่อง วิกฤต COVID-19

สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน

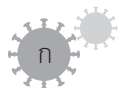

คำนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบไปทั่วโลก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ได้ประเมินว่าเศรษฐกิจโลกในปีนี้จะหดตัวลงร้อยละ ๓ รวมทั้งวิกฤตครั้งนี้อาจจะสร้างความเสียหายต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในขณะที่ด้านการเมืองระหว่างประเทศก็ส่งผลกระทบด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการแข่งขันกันของประเทศมาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และจีน ซึ่ง COVID-19 ส่งผลต่อการแข่งขันของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ กับจีน โรคดังกล่าวจะเป็นตัวเร่งให้โลกเปลี่ยนไปสู่โลกสองขั้วอำนาจ (Bipolar World) ได้เร็วขึ้นในอนาคตข้างหน้า

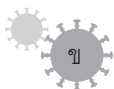
สำหรับอาเซียนได้เผชิญกับวิกฤต COVID-19 ด้วยเช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และยังประสบกับปัญหาขาดแคลนเวชภัณฑ์ทางการแพทย์อีกด้วย ซึ่งจีนได้ให้ความช่วยเหลือโดยการมอบเวชภัณฑ์ ยา รวมถึงบุคลากรด้านสาธารณสุขให้กับประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนสหรัฐฯ ได้มอบเงินสนับสนุนให้กับอาเซียนในการต่อสู้กับโรค COVID-19 เพื่อต่อสู้กับโรค COVID-19 ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระเบียบโลก รวมถึงผลกระทบจากการระบาดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่จะนำไปสู่การเกิดภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ๆ ปัจจุบันเหล่านี้เป็นความท้าทายอย่างยิ่งที่อาเซียน รวมถึงประเทศไทยที่เป็นสมาชิกของอาเซียน และกองทัพที่เป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยจะต้องเผชิญและเตรียมความพร้อม ในการรับมือในอนาคตต่อไป

ด้วยเหตุนี้ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ในฐานะหน่วยงานด้านความมั่นคงและเป็นคลังสมองของกองทัพไทย ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำเอกสารศึกษาเฉพาะกรณีเรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” เพื่อทำการศึกษาด้านการประเมินความมั่นคงของโลก อาเซียน

และไทยในระหว่าง COVID-19 รวมถึงแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง COVID-19 และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียนไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19 และเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองบัญชาการกองทัพไทยในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม สอดคล้องกับปัญหาภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กันยายน ๒๕๖๓

สารบัญ

		หน้า
คำนำ		ก
สารบัญ		ค
สารบัญภาพ		จ
บทที่ ๑	บทนำ	๑
	๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๔
	๑.๓ ขอบเขตของการศึกษา	๕
	๑.๔ วิธีการศึกษา	๕
	๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๙
	๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคง	๙
	๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	๑๔
บทที่ ๓	สถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19	๒๑
	๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ	๒๑
	๓.๒ ด้านการเมืองระหว่างประเทศ	๓๒
	๓.๓ ด้านสังคม	๓๗
	๓.๔ ด้านเทคโนโลยี	๔๔
	๓.๕ ด้านสิ่งแวดล้อม	๔๘

บทที่ ๔	แนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของ อาเซียนและไทยหลัง COVID-19	๕๓
	๔.๑ ด้านเศรษฐกิจ	๕๓
	๔.๒ ด้านการเมืองระหว่างประเทศ	๕๕
	๔.๓ ด้านสังคม	๕๗
	๔.๔ ด้านเทคโนโลยี	๕๘
	๔.๕ ด้านสิ่งแวดล้อม	๕๙
บทที่ ๕	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	๖๓
	๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๖๓
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๖๙
บรรณานุกรม		๗๗

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ ๓.๑	IMF ประเมินว่า เศรษฐกิจโลกปี ๒๕๖๓ หดตัวร้อยละ ๓	๒๓
ภาพที่ ๓.๒	การคาดการณ์ GDP ของประเทศสมาชิกอาเซียน	๒๕
ภาพที่ ๓.๓	การส่งออก โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว ถูกกระทบอย่างรุนแรงจากการระบาดของ COVID-19 และอุปสงค์ภายในประเทศที่ชะลอลงเนื่องจากการจำกัดการเดินทาง	๒๗
ภาพที่ ๓.๔	งานที่มีความเสี่ยงและครัวเรือนในทุกระดับในทุกระดับได้เผชิญกับผลกระทบด้านลบ COVID-19	๒๘
ภาพที่ ๓.๕	ผลกระทบต่อรายได้จากการท่องเที่ยวและผลกระทบทางการค้าโลก	๓๐
ภาพที่ ๓.๖	ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 กับความยากจนของโลก	๓๙
ภาพที่ ๓.๗	National School Closures	๔๐
ภาพที่ ๓.๘	การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชากรทั่วโลก	๔๓

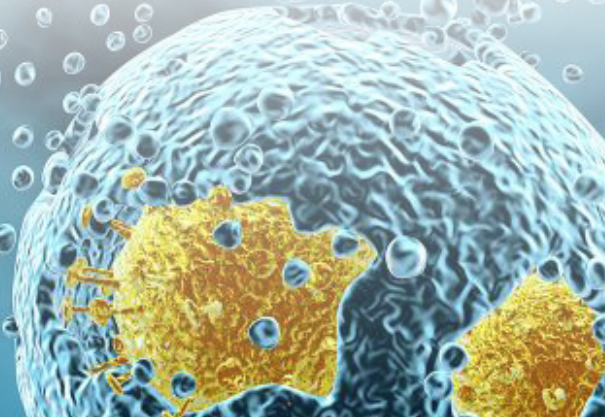
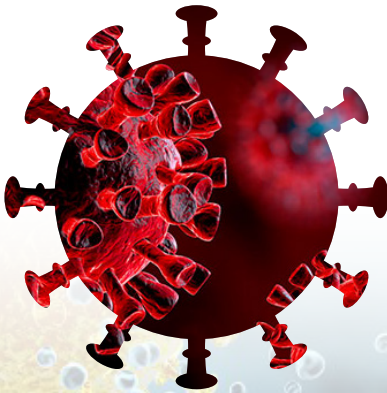

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study)
วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน

บทที่ ๑

บทนำ

บทนำ

๑. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคมจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากผู้ติดเชื้อที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน และก็ได้แพร่ระบาดไปทั่วโลก จนทำให้มีผู้ป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก^๑ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกด้วย จึงทำให้ประเทศต่าง ๆ มีมาตรการเพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการปิดเมือง การกักตัวเองที่บ้าน การปิดสถานที่ต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า สนามกีฬา สวนสาธารณะ เป็นต้น เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 อย่างไรก็ตามแม้มาตรการนี้จะช่วยลดการแพร่ระบาดและทำให้ประชาชนติดเชื้อมีจำนวนลดลง^๒ แต่ได้สร้างความเสี่ยงต่อโลกาภิวัตน์และสังคมโลก ไวรัสโคโรนาได้แสดงให้เห็นว่า โรคระบาดเป็น “ความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเมือง (Non-political Risk)” ที่ไม่ควรมองเป็นเพียง “เหตุไม่คาดคิด (Black Swan)” แต่ควรเป็นหนึ่งในประเด็นในการวางแผนยุทธศาสตร์ในยุคใหม่ที่โรคระบาดอาจส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของ “ระเบียบโลก”^๓

การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ได้ประเมินว่าเศรษฐกิจโลกในปีนี้จะหดตัวลงร้อยละ ๓ ซึ่งจะทำให้เกิดวิกฤต

^๑ โปสต์ทูเดย์. (๒๕๖๓). ผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์จาก “ไวรัสโควิด-19”, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๓. <https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/618563>

^๒ บีบีซี ไทย. (๒๕๖๓). โควิด-๑๙: ธุรกิจขาขึ้นในช่วงเศรษฐกิจซบเซาของผลพวงไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๓. <https://www.bbc.com/thai/thailand-52163423>

^๓ ธำรงค์ ชุนนงก์กิติ. (๒๕๖๓). Track II Monitor: เมื่อภัยพิบัติและโรคระบาดกลายเป็นความปกติรูปแบบใหม่. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

เศรษฐกิจครั้งเลวร้ายที่สุดนับแต่ยุคเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า Great Depression ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๓๐ รวมทั้งวิกฤตครั้งนี้อาจจะสร้างความเสียหายต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เป็นมูลค่าราว ๙ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (ราว ๒๘๘ ล้านล้านบาท) ซึ่งจะทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศไม่กลับคืนสู่ระดับเดียวกับช่วงก่อนเกิดวิกฤตไวรัสระบาดจนกว่าปี ค.ศ.๒๐๒๒ เป็นอย่างน้อย และจะส่งผลให้เกิดปัญหาการไม่มีงานทำ ความยากจน ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย สำหรับด้านสังคม COVID-19 ทำให้เกิดความหวาดกลัวโรคระบาดโดยเฉพาะโรคอุบัติใหม่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบของสังคม การดำเนินชีวิตของประชาชน ดังนั้นหลังจากนี้นโยบายของแต่ละประเทศจะต้องมีการปรับเปลี่ยน โดยเฉพาะการคำนึงถึงสุขอนามัยเป็นหลักด้วยเช่นเดียวกัน

ในขณะที่ด้านการเมืองระหว่างประเทศก็ส่งผลกระทบด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการแข่งขันกันของประเทศมาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และจีน ซึ่ง COVID-19 เปรียบเสมือนผู้พลิกโฉมเกมส์การเมืองโลก (Game Changer) และเป็นปัจจัยเร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการเมืองโลก กล่าวคือ COVID-19 ส่งผลต่อการแข่งขันของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ กับจีน โรคดังกล่าวจะเป็นตัวเร่งให้โลกเปลี่ยนไปสู่โลกสองขั้วอำนาจ (Bipolar World) ได้เร็วขึ้นในอนาคตข้างหน้า ซึ่งโลกตั้งแต่หลังยุคสงครามเย็นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระบบขั้วอำนาจเดียว โดยมีสหรัฐฯ อยู่ด้านบนสุดของโลก โดยเฉพาะในมิติการทหาร ส่วนในมิติเศรษฐกิจ มีความเป็นโลกหลายขั้วอำนาจ โดยประเทศต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม แต่ในปัจจุบันจีนได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวทีโลกและได้รับการยอมรับจากนานาชาติเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็น COVID-19 ที่จีนแสดงบทบาทนำโดยการเป็นผู้จัดหาสินค้าและบริการสาธารณสุขระหว่างประเทศ (International Public Goods) ทั้งการให้เงินสนับสนุนจัดส่งคณะแพทย์และผู้เชี่ยวชาญ เวชภัณฑ์ และยา เข้าไปให้ความช่วยเหลือประเทศ

ต่างๆ ทั่วโลก^๔ ซึ่งการช่วยเหลือดังกล่าวของจีนได้รับกระแสตอบรับจากนานาประเทศเป็นอย่างดี ในขณะที่สหรัฐฯ ยังคงรับมือกับ COVID-19 ที่สถานการณ์ในสหรัฐฯ ตอนนี้อยู่ในจุดวิกฤต และยังไม่สามารถจัดการกับการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวในประเทศได้ ซึ่ง COVID-19 อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกใหม่ได้ในอนาคตอันใกล้

สำหรับอาเซียนได้เผชิญกับวิกฤต COVID-19 ด้วยเช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และยังประสบกับปัญหาขาดแคลนเวชภัณฑ์ทางการแพทย์อีกด้วย ซึ่งจีนได้ให้ความช่วยเหลือโดยการมอบเวชภัณฑ์ ยา รวมถึงบุคลากรด้านสาธารณสุขให้กับประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนอย่างต่อเนื่อง และล่าสุดจากการการประชุมสุดยอดอาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three: APT) ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ เม.ย.๖๓ ที่ผ่านมานายหลี่ เค่อ เฉียง นายกรัฐมนตรีของจีนได้ประกาศในที่ประชุมดังกล่าวว่าจะสนับสนุนหน้ากากอนามัย ๑๐๐ ล้านชิ้น และอุปกรณ์ทางการแพทย์จำนวนมากให้กับประเทศในอาเซียน^๕ ส่วนสหรัฐฯ ได้มอบเงินสนับสนุนให้กับอาเซียนในการต่อสู้กับโรค COVID-19 ด้วยเช่นเดียวกัน โดยตั้งแต่เริ่มมีการระบาดของโรค รัฐบาลสหรัฐฯ มอบความช่วยเหลือด้านสาธารณสุขในภาวะฉุกเฉินและด้านมนุษยธรรม มูลค่าประมาณ ๑๘.๓ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แก่ประเทศสมาชิกอาเซียน^๖ จากความช่วยเหลืออาเซียนของมหาอำนาจทั้งสองประเทศ สะท้อนถึงความสำคัญของอาเซียนกับทั้งสองประเทศ เนื่องจากอาเซียนเป็นภูมิภาคที่ทั้งสหรัฐฯ และจีนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่อดีต โดยในปัจจุบันทั้งสองประเทศได้เข้ามามีบทบาทและการแข่งขันกัน

^๔ The 101. (๒๕๖๓). *จับชีพจรภูมิรัฐศาสตร์โลกหลัง COVID-19 กับ จิตติภัทร พูนขำ*, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓. <https://www.the101.world/world-geopolitics-after-coronavirus/>

^๕ เดลินิวส์ ออนไลน์. (๒๕๖๓). *จีนเตรียมมอบหน้ากากอนามัยให้อาเซียน ๑๐๐ ล้าน*, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓. <https://www.dailynews.co.th/foreign/769116>

^๖ สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย. (๒๕๖๓). *สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอาเซียนต่อสู้โรคโควิด-๑๙*, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓. <https://th.usembassy.gov/th/u-s-support-for-asean-in-fighting-covid-19-th/>

ภูมิภาคผ่านยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกและข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative) ซึ่งหลังจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 อาจมีปัจจัยหลายด้านที่เปลี่ยนแปลงทั้งบทบาทของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระเบียบโลก รวมถึงผลกระทบจากการระบาดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่จะนำไปสู่การเกิดภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ๆ ปัจจัยเหล่านี้เป็นความท้าทายอย่างยิ่งที่อาเซียน รวมถึงประเทศไทยที่เป็นสมาชิกของอาเซียน และกองทัพที่เป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยจะต้องเผชิญและเตรียมความพร้อมในการรับมือในอนาคตต่อไป

ด้วยเหตุนี้ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ในฐานะหน่วยงานด้านความมั่นคงและเป็นคลังสมองของกองทัพไทย ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำเอกสารศึกษาเฉพาะกรณีเรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” เพื่อทำการศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19 รวมถึงแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง COVID-19 และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19 และเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองบัญชาการกองทัพไทยในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การศึกษา

๒.๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19

๒.๒ เพื่อศึกษาแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทย หลัง COVID-19

๒.๓ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการรับมือกับความมั่นคงที่เกิดขึ้นทั้งระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19

๓. ขอบเขตของการศึกษา

การจัดทำเอกสารศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” มุ่งศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19 ตลอดจนแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง COVID-19 และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19 โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษารวมทั้งสิ้น ๔ เดือน ทั้งนี้ เอกสารศึกษาเฉพาะกรณีฉบับนี้ ได้แบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น ๕ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ บทนำ

ส่วนที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๓ สถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19

ส่วนที่ ๔ แนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง COVID-19

ส่วนที่ ๕ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๔. วิธีการศึกษา

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณีฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีการดำเนินการดังนี้

๔.๑ การรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากการสำรวจเอกสาร ตำรา วิชาการ บทความ รายงานวิจัย และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวกับความมั่นคง

รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีด้านความมั่นคง และแนวคิดทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

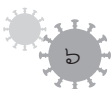
๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล ทฤษฎีภูมิมาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ ทราบถึงสถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19

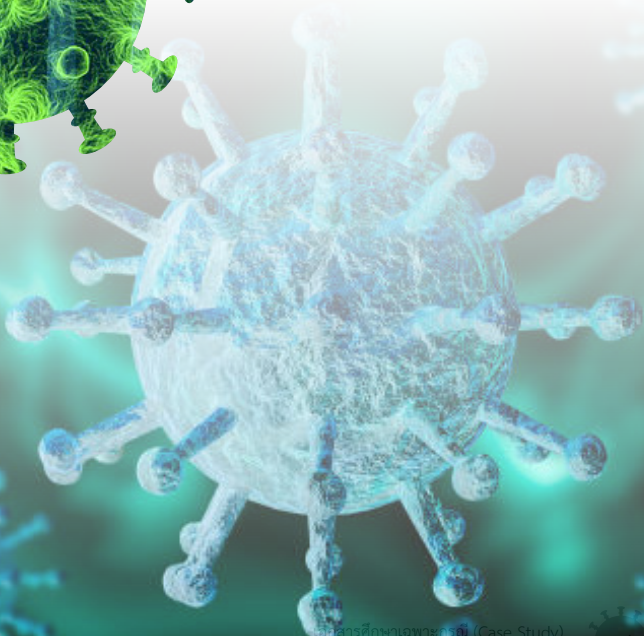
๕.๒ ทราบถึงแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทย หลัง COVID-19

๕.๓ ประชาคมอาเซียน ไทย กองทัพไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ไปใช้ในการเสริมสร้างความร่วมมือและรับมือกับความท้าทายด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” ได้มุ่งศึกษาถึงสถานการณ์แนวโน้มและความท้าทายความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่างและหลังการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย กองทัพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กองบัญชาการกองทัพไทยในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับปัญหาภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป ดังนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคง
๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคง

ความหมายของคำว่า “ความมั่นคง” (Security) มีหลากหลาย เนื่องจากมีนักคิด นักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศได้ให้คำนิยามไว้เป็นจำนวนมาก โดยสำนักข่าวกรองแห่งชาติ^๓ ได้สรุปความหมายความมั่นคงไว้ว่า สภาพที่ปราศจากภัยคุกคามต่าง ๆ ที่เราสามารถหลีกเลี่ยง จัดการ บรรเทา หรือปรับตัวให้เข้ากับบุคคล กลุ่มสังคม รัฐ หรือองค์การระหว่างประเทศ สอดคล้อง

^๓ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (๒๕๖๑). แนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับภัยคุกคามความมั่นคง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, <https://www.nia.go.th/FILEROOM/CABFRM01/DRAWER05/GENERAL/DATA0000/00000021.PDF>.

กับ จูลซีฟ ชินวรวรโณ (๒๕๔๗)^๘ ที่กล่าวว่าความมั่นคงเป็นแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยทั่ว ๆ ไปมักหมายถึงความเป็นอิสระหรือสถานะปลอดจากภัยคุกคาม ความมั่นคง เน้นมิติทางทหารโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภัยคุกคามทั้งจากอาวุธยุทธศาสตร์หรือ อาวุธนิวเคลียร์และอาวุธในแบบ (Conventional Weapons) อื่น ๆ ด้วย รัฐจะมั่นคงก็ต่อเมื่อไม่เผชิญกับภัยคุกคามที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าที่มีความสำคัญยิ่ง อีกทั้งต้องสามารถที่จะรักษา คุณค่าเหล่านี้ได้ถ้าถูกทำลาย ดังนั้นความมั่นคงจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถของรัฐและสังคมที่จะรักษาเอกลักษณ์อย่างมีอิสรภาพและบูรณภาพ นั่นคือป้องกันเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนและเอกลักษณ์ทางสังคมนั่นเอง จึงถือได้ว่าความมั่นคงมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติด้วยเช่นกัน เนื่องจากเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของประชาชน รัฐชาติหรือประเทศ และเกี่ยวกับการใช้พลังอำนาจของชาติในการเอาชนะภัยคุกคาม หรือการป้องกันผลประโยชน์แห่งชาติ (พจนานุกรมศัพท์สุวรรณ, ๒๕๓๖)^๙

จะเห็นได้ว่าความมั่นคงถือเป็นเป้าหมายสำคัญสูงสุดของทุกสังคมในทุกยุคทุกสมัย โดยกรอบแนวคิดความมั่นคงให้ความสำคัญกับมิติที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การทหาร ฯลฯ แตกต่างกันไป ตามบริบทแวดล้อมของแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดและพลิกผัน (Disruptive) และส่งผล

^๘ ฤกษ์ณ ลัยวิรัตน์. (๒๕๖๐). ความสัมพันธ์ไทย-อินเดียโอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) , ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8341p/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf

^๙ ฤกษ์ณ ลัยวิรัตน์. (๒๕๖๐). ความสัมพันธ์ไทย-อินเดียโอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) , ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8341p/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf

ให้ความมั่นคงในมิติต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างไม่อาจแบ่งแยกได้ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงที่มีความสลับซับซ้อน แตกต่างหลากหลาย และสามารถขยายตัวไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม^{๑๐} ดังนั้นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความมั่นคงให้มากขึ้นและสามารถนำมาอธิบายภัยคุกคามมั่นคงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงไปทั่วโลกได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาแนวความคิดระบบความมั่นคงระหว่างประเทศและแนวความคิดด้านความมั่นคงทั่วไป ซึ่งวิชัย ชูเชิด (ม.ป.ป.)^{๑๑} ได้อธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

๒.๑.๑ แนวความคิดระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยมุ่งพิจารณาระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ ทั้งความมั่นคงร่วม (Collective Security) ความมั่นคงสมบูรณ์แบบ (Comprehensive Security) ความมั่นคงสามัญ (Common Security) และความมั่นคงร่วมมือ (Cooperative Security) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. ความมั่นคงร่วม (Collective Security) หมายถึง แนวคิด หรือ นโยบาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติโดยประชาคมระหว่างประเทศ โดยมีความมุ่งประสงค์ที่จะขจัดภัยคุกคามที่มีต่อสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศ แนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยได้ผลักดันให้มีการตั้งกฎเกณฑ์

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง. (๒๕๖๑). *ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง*, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://bps.moph.go.th/new_bps/sites/default/files/3.National%20Security%20Strategy%20Strategy.pdf.

^{๑๑} วิชัย ชูเชิด (ม.ป.ป.). *บทที่ ๒ วิวัฒนาการแนวความคิด ระดับ และองค์ประกอบความมั่นคง*, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://www.geocities.ws/wichai_chucherd/securityconceptevolution.html

เพื่อป้องกันและลงโทษประเทศที่ก่อสงครามขึ้น เห็นได้จากมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมา คือ สันนิบาตชาติ (League of Nations) เพื่อเป็นตัวแทนในการจัดระเบียบดังกล่าว แต่ก็ประสบกับความล้มเหลว ทั้งนี้เนื่องมาจาก ความมั่นคงร่วมมุ่งไปเฉพาะด้านการทหาร และการสงครามเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ มากนัก เห็นได้ว่าการเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น

๒. ความมั่นคงสมบูรณ์แบบ (Comprehensive Security) หมายถึง นโยบายที่คำนึงถึงพลังอำนาจของชาติที่ได้ดุล ซึ่งรวมถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การทูต และการเมือง รวมถึงนโยบายความมั่นคงในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับภูมิภาค และระดับโลกไว้ในแนวความคิดนี้ด้วย สำหรับประเทศแรกที่เสนอแนวความคิดนี้ คือ ญี่ปุ่นและอินโดนีเซีย เนื่องจากหลังการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ส่งผลให้นักคิดทางด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นมีแนวความคิดว่า การใช้พลังอำนาจทางด้านการทหารด้านเดียว ส่งผลให้ประเทศต้องประสบกับความสูญเสียจากความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังนั้นการคำนึงถึงความมั่นคงควรที่จะนำพลังอำนาจแห่งชาติด้านอื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย

๓. ความมั่นคงสามัญ (Common Security) มุ่งเน้นประเด็นไปที่ การสร้างความมั่นคงในระดับภูมิภาค ด้วยการพยายามไม่ใช้กำลังทางทหารมาเป็นตัวตัดสิน พยายามสร้างเครื่องมืออื่น เช่น องค์การหรือกฎเกณฑ์ และข้อตกลงร่วมกันในการลดอาวุธ มาเป็นเครื่องมือทดแทนกำลังทหารขึ้น เช่น อาเซียนได้จัดตั้งการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงภายในภูมิภาคอาเซียน และนอกภูมิภาคที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาค ซึ่งก็รวมทั้งภูมิภาคแปซิฟิก อเมริกา และเอเชียตะวันออก

๔. ความมั่นคงร่วมมือ (Cooperative Security) เป็นการผสมผสานแนวความคิดความมั่นคงสามัญ และความมั่นคงสมบูรณ์แบบ เข้าด้วยกัน เพื่อแสวง

ความร่วมมือกันทั้งกลุ่มที่เป็นพันธมิตรต่อกันและกลุ่มที่มีความคิดเห็นต่างกันด้วย โดยการจัดการประชุมทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการขึ้น เพื่อการแก้ปัญหาด้านความมั่นคงที่ขยายวงกว้างมากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักวิชาการ องค์การเอกชนต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นมุมมองด้านความมั่นคงจะไม่จำกัดเฉพาะด้านการทหารเท่านั้น

๒.๑.๒ แนวความคิดด้านความมั่นคงทั่วไป พิจารณาถึงความมั่นคงแห่งชาติ (National Security) ความมั่นคงภายใน (Internal Security) ความมั่นคงในภูมิภาค (Regional Security) ความมั่นคงของโลก (International Security) ความมั่นคงของสภาวะแวดล้อม (Environmental Security) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security) หมายถึง ประชาชนในชาติมีความมั่นคง รวมถึงรัฐบาล ดินแดน และอำนาจอธิปไตยมั่นคง โดยใช้พลังอำนาจในแต่ละด้านทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพื่อให้ชาติเกิดความมั่นคง

๒. ความมั่นคงภายใน (Internal Security) ความมั่นคงภายในเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดในเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งนี้เนื่องจากว่าความมั่นคงภายใน หมายถึง ปัญหาซึ่งเกิดมาจากปัญหาภายในประเทศ เป็นปัญหาความขัดแย้งภายในสังคมของประเทศนั้น ๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความมั่นคงภายใน ก็เป็นความมั่นคงในระดับประเทศ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงแห่งชาติ

๓. ความมั่นคงของภูมิภาค (Regional Security) คือ การที่ภูมิภาคนั้น ๆ มีความมั่นคงในทุกด้านตามองค์ประกอบที่ประกอบกันขึ้นเป็นภูมิภาค ซึ่งก็คือ ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนั้น ๆ และในภูมิภาคนั้น ๆ ก็จะต้องมีพลังอำนาจภายในภูมิภาคที่จะใช้ เป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นคงจากภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อภูมิภาค ทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค

๔. ความมั่นคงของโลก (International Security) โลกประกอบ

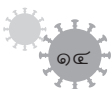
ไปด้วยรัฐชาติและภูมิภาคต่าง ๆ ดังนั้นโลกจะมั่นคงได้ ก็ต่อเมื่อรัฐชาติต่าง ๆ และภูมิภาคต่าง ๆ นั้นมีความมั่นคง ทั้งที่เป็นความมั่นคงภายในรัฐชาติ ภูมิภาค ระหว่างรัฐชาติ และระหว่างภูมิภาค การดำเนินการนั้นก็คงด้วยการอาศัยพลังอำนาจต่าง ๆ ในการรักษารัฐชาติ ภูมิภาค และโลกให้มั่นคง นอกจากนี้แล้วโลกจะมั่นคงก็ต่อเมื่อโลกสามารถเผชิญกับภัยที่เกิดขึ้นกับโลกด้วย ซึ่งในบางครั้งภัยนั้นก็เกิดมาจากสังคมโลกเอง เช่น การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เป็นต้น

การศึกษาเรื่องความมั่นคง ควรศึกษาแบบองค์รวม เพื่อให้ครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ระบบความมั่นคงระหว่างประเทศและความมั่นคงทั่วไป ตลอดจนศึกษาถึงมิติที่จะกระทบความมั่นคง ทั้งด้านการทหาร การเมือง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี ซึ่งก็คือ พลังอำนาจของชาติด้านต่าง ๆ หรือขีดความสามารถของชาติที่จะทำให้บรรลุผลประโยชน์ของชาติ แต่อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลกและทำให้มีผู้เสียชีวิตทั่วโลกเป็นจำนวนมาก ทำให้ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้การศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ธโรธธ ตู๋ทองคำ^{๑๒} ได้สรุปไว้ว่าแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในอดีตแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมกับสังคมนิยม แต่ภายหลังมีการแนวคิดทฤษฎีจากศาสตร์อื่นพัฒนา

^{๑๒} ธโรธธ ตู๋ทองคำ. (๒๕๕๙). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.๓(๒): ๑๑๘ – ๑๕๑.

มาใช้ใน หลักของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ประกอบด้วย (๑) เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมที่มองโลกในแง่ดีเชื่อในเหตุผลของมนุษย์ เน้นสันติภาพและความร่วมมือ ผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศและระบอบระหว่างประเทศ (๒) สัจนิยม มองมนุษย์และโลกในแง่ร้าย สังคมมนุษย์มีความขัดแย้งและสงคราม รัฐนับเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดที่มุ่งเน้นผลประโยชน์แห่งชาติ และแข่งขันต่อสู้เพื่ออำนาจ (Struggle of Power) ความแข็งแกร่งอยู่รอดของรัฐ ทำให้แสวงหาและรักษาผลประโยชน์ให้มากที่สุดเพื่อสร้างเสถียรภาพ (Stability) และระเบียบ (Order) ภายในรัฐทำให้ใช้เครื่องมือทุกอย่างที่สำคัญ คือ การทหารเพื่อความอยู่รอด (Survival) เน้นลัทธิเศรษฐกิจแบบพาณิชยนิยม (Mercantilism) ที่เน้นการส่งออกมากกว่านำเข้าเป็นการแข่งขันที่ผลรวมที่ได้กับเสียเท่ากับศูนย์ (Zero-sum Game) หรือผลได้ มากกว่าผลเสียก่อให้เกิดความขัดแย้ง เครื่องมือของรัฐที่สำคัญ คือ บริษัทข้ามชาติเพื่อเพิ่มพูนผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น (๓) ระบบ มองการเมืองระดับมหภาค ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูปปัจจัยนำเข้าออก ปัจจัยป้อนกลับ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และ (๔) เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ เป็นการวิเคราะห์และอธิบายปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเมืองหรือปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อเศรษฐกิจมาจากแนวคิดมาร์กซิสต์ (Marxism) เป็นที่มาของแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ ภาวะทันสมัย จักรวรรดินิยมที่มุ่งเน้นการยึดครองดินแดน จักรวรรดินิยมใหม่ และทฤษฎีการพึ่งพิง

สำหรับในการศึกษาคำครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทฤษฎีสัจนิยม ๔ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) และการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) คือ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 เนื่องจากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว

สามารถที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองระหว่างประเทศได้อย่างชัดเจน ซึ่งธโรธร ตู๋ทองคำ^{๑๓} ได้สรุปแนวคิดและทฤษฎีทั้ง ๔ แนวคิดไว้ดังนี้

๑. แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) (ไพรัช เจียรนนท์, ๒๕๓๒, น. ๔-๙; วินิตา ศุกรเสพย์, ๒๕๓๔, น. ๗๘๕-๗๘๖; วิไล สรรค์ประสิทธิ์, ๒๕๓๖) คือ สรรพสิ่ง que ประเทศให้ความสำคัญเป็นสิ่งที่ดีสำหรับประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์ประกอบด้วย (Rosenau, ๑๙๖๘) ความอยู่รอดปลอดภัย (Self-preservation) ความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Development Prosperity) และเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของประเทศ

๒. ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., ๑๙๘๑, p. ๕๔-๘๓; สมบัติ จันทรวงศ์และอวยชัย ชะบัว, ๒๕๔๑, น. ๖๓๑-๖๔๔) เป็นการศึกษาลึถึงปัจจัย บริบท และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อขนาด ที่ตั้ง ทรัพยากรธรรมชาติรูปร่าง ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศของรัฐ

๓. ดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., ๑๙๘๑, p. ๒๓-๒๘ ; ทิพย์วรรณ เปี่ยมปัญญาศิลป์, ๒๕๓๔, น. ๙-๑๕) คือ การกระจายอำนาจ (Distribution of Power) ระหว่างรัฐหลายรัฐเท่าเทียมกัน ไกลเคียงกัน เป็นดุลยภาพ (Equilibrium) ของระบบการเมืองหนึ่ง que ปราศจากกฎเกณฑ์หรือมีสภาพอนาธิปไตยก่อให้เกิดระบบความมั่นคงร่วม

๔. การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) คือ การมีอำนาจมากที่สุด (Primacy) ี่ความเป็นผู้นำ (Leadership) เน้นการที่รัฐใดรัฐหนึ่งมีอำนาจครอบงำ

^{๑๓} ธโรธร ตู๋ทองคำ. (๒๕๕๙). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ:การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.๓(๒): ๑๑๘ - ๑๕๑.

รัฐอื่น มีสถานะครองความเป็นเจ้า (Hegemon) รัฐที่ครองความเป็นเจ้าต้องมีปัจจัยแห่งอำนาจที่มากพอก่อให้เกิดการยอมรับ (Hegemonic Consent) เพื่อสถาปนาการครองความเป็นเจ้าทำให้สัมพันธ์กับอำนาจและสมรรถนะของรัฐนำมาสู่การรวมกลุ่มเป็นขั้วอำนาจ

จะเห็นได้ว่าการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ครั้งนี้ ส่งผลให้ความมั่นคงและระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่จะมีความสำคัญมากขึ้น และจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของโลก ภูมิภาค และความมั่นคงของชาติอย่างมากในอนาคต ดังนั้นการศึกษาถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในมิติต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อนำสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

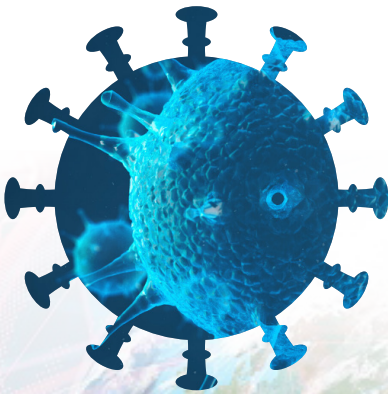

บทที่ ๓

สถานการณ์ความมั่นคงของโลก

อาเซียน และไทยในระหว่าง

COVID-19

สถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทยในระหว่าง COVID-19

การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลกระทบต่อโลกในทุกมิติ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามแม้หลัง สถานการณ์ COVID-19 ทั่วโลกจะคลี่คลาย แต่โลกอาจจะไม่เหมือนเดิมและ มีการเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของโลก ภูมิภาคอาเซียน และประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นการศึกษา ถึงสถานการณ์ความมั่นคงในมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อม ของโลก อาเซียน และประเทศไทยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการ ค้นหาแนวโน้มและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และเตรียมความพร้อม ในการรับมือให้ทันช่วงที่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที

๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ

การแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของ COVID-19 กลายเป็นวิกฤตในระดับโลก ส่งผลให้หลายประเทศต้องใช้มาตรการล็อกดาวน์ (Lockdown) และมาตรการกักตัว (Quarantine) เพื่อจำกัดการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว จากมาตรการดังกล่าวส่งผล ให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงรายได้ และกำลังซื้อที่ลดลงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหยุดชะงักลง (Global Simultaneous Shocks) จนลูกกลามกลายเป็นวิกฤต ทางเศรษฐกิจทั่วโลก องค์การระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจหลายองค์การได้ ประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจของโลกไว้ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เศรษฐกิจโลก ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จะมีความผันผวนและหดตัวอย่างมาก

โดยธนาคารโลก (World Bank) ได้รายงานว่าการระบาดของโรค COVID-19 จะทำให้เศรษฐกิจโลกเข้าสู่ภาวะถดถอยที่รุนแรงสุดนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒

ซึ่งคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจโลกปีนี้จะหดตัวลงร้อยละ ๕.๒ และหากสถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 ยังมีการระบาดที่รุนแรงต่อไป เศรษฐกิจโลกมีโอกาที่จะหดตัวลดลงถึงร้อยละ ๘ โดยคาดว่าจะฟื้นตัวราวร้อยละ ๑ ในปีหน้า โดยได้ประเมินว่าประเทศเศรษฐกิจขนาดใหญ่ เช่น สหรัฐฯ เศรษฐกิจจะหดตัวร้อยละ ๖.๑ สหภาพยุโรปหดตัวร้อยละ ๙.๑ ญี่ปุ่นหดตัวลงร้อยละ ๖.๑ ส่วนเศรษฐกิจจีนคาดว่าจะขยายตัวเพียงร้อยละ ๑ ในปีนี้ ซึ่งเป็นการขยายตัวต่ำที่สุดในรอบกว่า ๔๐ ปี ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าปีหน้าจะขยายตัวร้อยละ ๖.๙

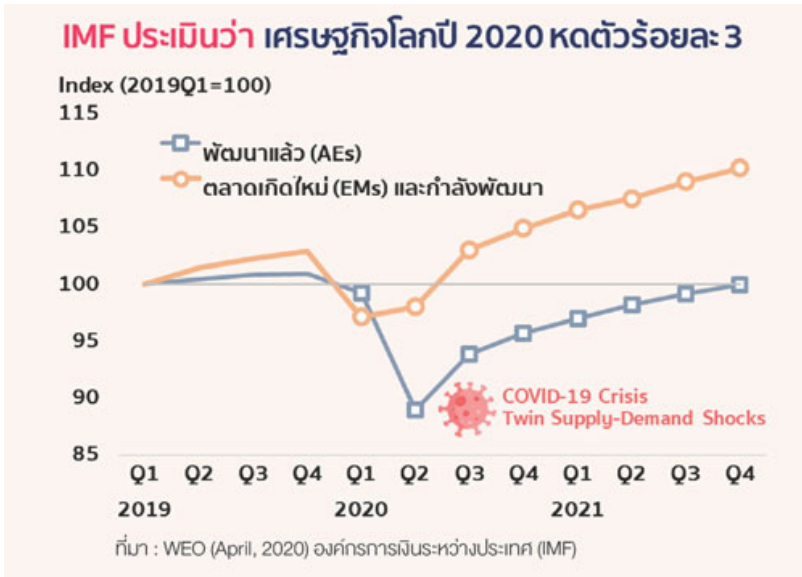
สอดคล้องกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ที่ประเมินว่าเศรษฐกิจโลกในปี ๒๕๖๓ จะหดตัวที่ร้อยละ ๓ และเลวร้ายที่สุดนับแต่ Great Depression ในคริสต์ทศวรรษ ๑๙๓๐ และถือเป็นครั้งแรกที่ทั้งประเทศเศรษฐกิจหลักและประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่ภาวะถดถอยพร้อมกัน ประเมินมูลค่าความเสียหายต่อเศรษฐกิจโลกในปี ๒๕๖๓ และ ๒๕๖๔ ไว้สูงถึงกว่า ๙ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

ในขณะเดียวกันองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ประเมินว่าปริมาณการค้าโลกจะหายไปถึง ๑ ใน ๓ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๒ อย่างไรก็ตามหากสถานการณ์การแพร่ระบาดยังรุนแรงต่อไป อาจทำให้ธุรกิจและครัวเรือนขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรง ส่งผลให้อาจเกิดความเสี่ยงที่จะกลายเป็นวิกฤตการเงิน (Triple Economic Shock) รวมด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์โลก^{๑๔} เช่นเดียวกับกับองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organisation for Economic Cooperation and Development: OECD) ได้คาดการณ์ว่าในปี ๒๕๖๓ เศรษฐกิจโลกจะเติบโตเพียงร้อยละ ๒.๔ ซึ่งต่ำที่สุด

^{๑๔} เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และทศพล ต้องทัย. (๒๕๖๓). เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจไทยหลังโควิด ๑๙ : โรคอุบัติโลก ยกเครื่องสู่อากาศวิถีชีวิตใหม่, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256303_CoverStory.aspx

นับจากปี ๒๕๕๒ อย่างไรก็ตามมีการคาดการณ์ว่าหากโรค COVID-19 ระบาดไปทั่วเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ การเติบโตของเศรษฐกิจโลกอาจเหลือเพียงร้อยละ ๑.๕^{๑๕}

ภาพที่ ๓.๑ IMF ประเมินว่า เศรษฐกิจโลกปี ๒๕๖๓ หดตัวร้อยละ ๓^{๑๖}

ที่มา: เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และ ทศพล ต້องทั้ว. (๒๕๖๓)

^{๑๕} ถนัดกิจ จันกิเสน. (๒๕๖๓). เศรษฐกิจโลกติดไวรัส OECD ประเมินจะโตต่ำสุดในรอบ ๑๑ ปี. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thestandard.co/oecd-world-economy-infected-by-virus/>

^{๑๖} เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และทศพล ต້องทั้ว. (๒๕๖๓). เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจไทยหลังโควิด ๑๙ : โรคปฏิวัติโลก ยกเครื่องสู่อุณหภูมิชีวิตใหม่, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256303_CoverStory.aspx

และจากการประชุมเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) ได้รายงาน สอดคล้องกันว่าในปี ๒๕๖๔ ภาพรวมเศรษฐกิจโลกจะเลวร้ายกว่าที่คาดการณ์ เนื่องจากผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ทั่วโลก จะขยายตัวเพียงร้อยละ ๕.๔ จากเดิมที่คาดการณ์ไว้ว่าจะขยายตัวร้อยละ ๕.๘ ซึ่งยังต่ำกว่าการขยายตัวช่วงก่อนเกิดการระบาดของโรค COVID-19 แต่อย่างไรก็ตาม อัตราการฟื้นตัวยังขึ้นอยู่กับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลหลาย ประเทศทั่วโลกได้ประกาศแผนอัดฉีดและเยียวยาเศรษฐกิจด้วยเครื่องมือทางการคลัง แล้วเกือบ ๑๑ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเงินที่รัฐบาลแต่ละประเทศใช้ใน ครั้งนี้มีขนาดใหญ่กว่าในอดีตเป็นประวัติการณ์^{๑๗}

จะเห็นได้ว่าสถานการณ์เศรษฐกิจโลกหดตัวเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับ เศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งจากรายงานของ The ASEAN Secretariat^{๑๘} ซึ่งคาดการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน มีการปรับลดลง ดังภาพที่ ๓.๒ ยกตัวอย่างเช่น อินโดนีเซียก่อนที่จะมีการระบาดคาดว่าจะเติบโตร้อยละ ๕.๓ ในปี ๒๕๖๓ แต่ภายหลังการระบาดจะลดลงเหลือร้อยละ ๒.๓ ในขณะเดียวกัน ฟิลิปปินส์ได้ตั้งเป้าหมายการเติบโตในปี ๒๕๖๓ ไว้ที่ร้อยละ ๗.๕ แต่จากการแพร่ ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้มีการปรับประมาณการการเติบโตลดลงเหลือร้อยละ ๔.๓ ส่วนไทยและสิงคโปร์ได้ปรับการคาดการณ์ลดลงเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นผล มาจากการขนส่ง การท่องเที่ยว การส่งออก และการบริโภคที่การหยุดชะงักลงหลัง จากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19

^{๑๗} คมปทิต สกุลทวง. (๒๕๖๓). *IMF หั่นคาดการณ์ GDP โลก เป็นติดลบ ๔.๙% เตือนโควิด-๑๙ คุกเศรษฐกิจถดถอย-ฟื้นตัวช้ากว่าที่คาด*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thestandard.co/imf-expecting-coronavirus-to-hit-worst-on-world-economy/>

^{๑๘} The ASEAN Secretariat. (๒๐๒๐). *ASEAN Policy Brief: Economic Impact of COVID-19 Outbreak on ASEAN*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://asean.org/storage/2020/04/ASEAN-Policy-Brief-April-2020_FINAL.pdf

Country	Initial Forecast	Revised Forecast	Source
Brunei Darussalam	1.5% Sep 2019	2.0% ^a 3 Apr 2020	ADB
Cambodia	6.8% Sep 2019	2.3% 3 Apr 2020	ADB
Indonesia	5.3% Official target, Aug 2019	-4.7% to 5.0% -0.4% to 2.3% 1 Apr 2020	Ministry of Finance
Lao PDR	6.2% Sep 2019	3.5% 3 Apr 2020	ADB
Malaysia	4.8% Official target	3.2% to 4.2% -2.0% to 0.5% 3 Apr 2020	Ministry of Finance Bank Negara Malaysia
Myanmar	6.8% Sep 2019	4.2% 3 Apr 2020	ADB
Philippines	6.5% to 7.5% Official target	5.5% to 6.5% (if outbreak lasts until June) -0.6% to 4.3% 19 Mar 2020	NEDA
Singapore	0.5% to 2.5% Nov 2019	-0.5% to 1.5% -4% to -1% 26 Mar 2020	Ministry of Trade and Industry
Thailand	2.7% to 3.7% Nov 2019	1.5% to 2.5% 17 Feb 2020	National Economic and Social Development Board
Viet Nam	6.8%	6.27% if contained in Q1; 6.09% if contained in Q2 5.96% 13 Feb 2020	Ministry of Planning and Investment

Note: ^a Brunei's growth outlook for 2020 has been revised upwards in anticipation of increased exports of oil and petroleum as new refineries start operations this year. (ADO 2020)

ภาพที่ ๓.๒ การคาดการณ์ GDP ของประเทศสมาชิกอาเซียน

ที่มา: The ASEAN Secretariat, (๒๕๖๓)^{๑๙}

เมื่อพิจารณารายประเทศ พบว่า สิงคโปร์นั้น แม้ว่าจะมีการคล้อยลดทอนบางส่วนแล้ว แต่การระบาดอีกครั้งของโรค COVID-19 ทำให้กระทบต่อความต้องการสินค้าและบริการในต่างประเทศลดลงไปด้วย ซึ่งสิงคโปร์ได้รับผลกระทบค่อนข้างมากเพราะพึ่งพาความต้องการภายนอกประเทศเป็นส่วนใหญ่^{๒๐}

ส่วนฟิลิปปินส์ “สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงมะนิลา” ได้รายงาน ผลกระทบจากการระบาดของโรค COVID-19 ว่าฟิลิปปินส์อาจจะได้รับ

^{๑๙} The ASEAN Secretariat. (๒๐๒๐). *ASEAN Policy Brief: Economic Impact of COVID-19 Outbreak on ASEAN*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://asean.org/storage/2020/04/ASEAN-Policy-Brief-April-2020_FINAL.pdf

^{๒๐} Brand Inside. (๒๕๖๓). หลายประเทศในอาเซียน “จัดการโควิดดี แต่เศรษฐกิจแย่นาน” ไทยสาหัสเพราะท่องเที่ยวพัง, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://brandinside.asia/most-asean-countries-u-shape-recovery/>

ผลกระทบไม่มากเท่ากับประเทศอื่น ๆ เนื่องจากฟิลิปปินส์ไม่ใช่ประเทศผู้ส่งออกสำคัญและการบริโภคภายในประเทศยังคงแข็งแกร่ง คิดเป็นร้อยละ ๗๐ ของ GDP ส่วนการใช้จ่ายของภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ ๑๕-๒๐ ของ GDP แต่ฟิลิปปินส์ก็ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีกลุ่มลูกค้านักท่องเที่ยวจีนและเกาหลีใต้เป็นตลาดหลัก

ในขณะที่เวียดนาม “สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครโฮจิมินห์” ระบุว่าภาคการท่องเที่ยวและภาคการผลิตเพื่อส่งออกได้รับผลกระทบมากที่สุดของเวียดนาม ๒ อันดับแรก เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงและส่วนประกอบที่นำเข้าจากประเทศจีนถูกระงับไม่ให้ส่งออก

ส่วนอินโดนีเซีย เศรษฐกิจของอินโดนีเซียได้รับผลกระทบจาก COVID-19 เช่นเดียวกัน โดยกระทรวงการคลังของอินโดนีเซียที่มีการประเมินผลกระทบของการระบาดของ COVID-19 จะมีผลกระทบต่อทั้งภาคการท่องเที่ยว การส่งออก และการนำเข้า รวมถึงโรงงานผลิตสินค้าด้วย^{๒๑}

สำหรับประเทศไทย ธนาคารโลก (๒๕๖๓)^{๒๒} ได้รายงานว่าการเผชิญกับวิกฤต COVID-19 ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจหดตัวลงถึงร้อยละ ๑.๘ เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้าและในไตรมาสแรกของปี ๒๕๖๓ หดตัวถึงร้อยละ ๒.๒ เมื่อเทียบกับไตรมาสก่อนหน้า ซึ่งคาดว่าจะหดตัวมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก เนื่องจากการท่องเที่ยวซึ่งคิดเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ ๑๕ ของ GDP

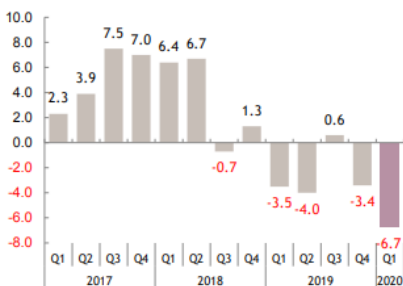
^{๒๑} สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (๒๕๖๓). *โรคระบาด COVID - 19 จุดเปลี่ยนการค้าและอาเซียน กับโอกาสสินค้าไทย*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, [https://ismed.or.th/SPR100363\(2\).php](https://ismed.or.th/SPR100363(2).php)

^{๒๒} ธนาคารโลก. (๒๕๖๓). รายงานตามติดเศรษฐกิจไทย ประเทศไทยท่ามกลางวิกฤตโควิด-19, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://pubdocs.worldbank.org/en/293541593435178813/TEM-July-2020-Executive-Summary-Thai-final.pdf>

ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการปิดประเทศและการห้ามนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๖๓ รวมถึงเศรษฐกิจโลกที่อ่อนแอทำให้การค้าในตลาดโลกหดตัว ทำให้ห่วงโซ่มูลค่าเพิ่มในตลาดโลกลดลง เช่น รถยนต์ซึ่งประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในผู้ผลิตที่โดดเด่น และส่งผลต่อการส่งออก นอกจากนี้ยังส่งต่อการบริโภคภายในประเทศ ในภาคเอกชน โดยเฉพาะต่อธุรกิจค้าปลีกและบริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งกระทบไปถึงยอดขายสินค้า ในไตรมาสที่ ๑ ของปี ๒๕๖๓ ที่ปรับตัวลงอย่างรุนแรง กว่าร้อยละ ๑๒ เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้า

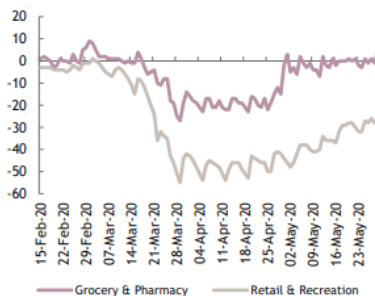
รูปที่ ES 3: ...การส่งออก โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว ถูกกระทบอย่างรุนแรงจากการระบาดของโควิด-19
(% มูลค่าเปลี่ยนแปลงจากปีก่อนหน้า)

ที่มา: สศช.

รูปที่ ES 4: ...และอุปสงค์ภายในประเทศที่ชะลอลงเนื่องจากการจำกัดการเดินทาง

(การเปลี่ยนแปลงของการใช้บริการ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์พื้นฐาน)

ที่มา: Google Community Report

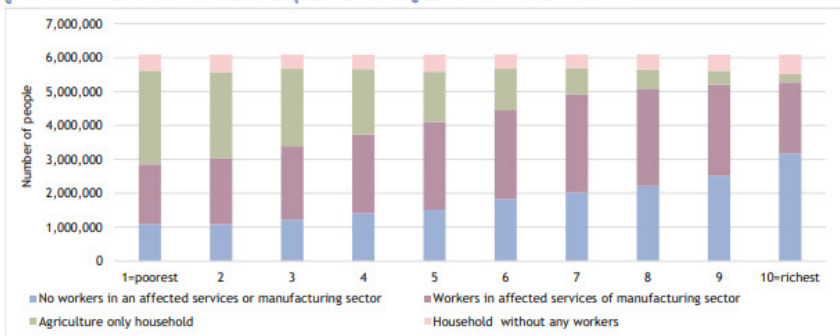
ข้อสังเกต: การเคลื่อนไหวของร้านค้าของชำและร้านขายยา สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของ ตลาดขายของชำ โกดังขายอาหาร ตลาดเกษตรกร ร้านขายอาหารเฉพาะทาง ร้านขายยา และเภสัชกรรม ในขณะที่ การเคลื่อนไหวของร้านค้าปลีกและบริการเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ สะท้อนแนวโน้มของธุรกิจร้านอาหาร ร้านกาแฟ ห้างสรรพสินค้า สวนสนุก พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด และโรงพยาบาลตรี

ภาพที่ ๓.๓ การส่งออก โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว ถูกกระทบอย่างรุนแรงจากการระบาดของ COVID-19 และอุปสงค์ภายในประเทศที่ชะลอลงเนื่องจากการจำกัดการเดินทาง

ที่มา: ธนาคารโลก, (๒๕๖๓)

การระบาดส่งผลให้เกิดการตกงานอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในภาคการ
ท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงอย่างมากจากมาตรการควบคุมการติดเชื้อ และการเว้นระยะห่าง
ทางสังคมที่รัฐบาลและบุคคลนำมาใช้เพื่อจำกัดการแพร่ระบาดของโรค
COVID-19 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดการณ์ว่าแรงงาน
๘.๔ ล้านคนจะมีความเสี่ยงจากการระบาดของ COVID-19 ในช่วงไตรมาสที่ ๒
และไตรมาสที่ ๓ ของปี ๒๕๖๓ นอกจากนี้การระบาดของ COVID-19 ยังส่งผลให้
อัตราการว่างงานที่สูงขึ้นและการทำงานต่ำกว่าระดับ ประกอบกับทุนมนุษย์ของ
กำลังแรงงานที่มีอยู่อย่างจำกัด แรงงานข้ามชาติในไทยก็อยู่ในสถานะที่เปราะบาง
และเสี่ยงต่อการสูญเสียรายได้ ตกงาน และไม่สามารถเดินทางกลับบ้านเกิดได้ ซึ่ง
ส่งผลกระทบต่อสวัสดิการของครัวเรือนด้วย เนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีความ
มั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยมีสาเหตุมาจากการลดลงอย่างรุนแรงของค่าจ้างในกลุ่มของ
แรงงานที่ได้รับผลกระทบในภาคการผลิตและภาคบริการ

รูปที่ ES 5: งานที่มีความเสี่ยง และครัวเรือนในทุกระดับรายได้เผชิญกับผลกระทบด้านลบจากโควิด-19

ที่มา: การคำนวณของเจ้าหน้าที่ธนาคารโลก โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของไทย ปี 2560

ภาพที่ ๓.๔ งานที่มีความเสี่ยงและครัวเรือนในทุกระดับได้เผชิญกับ
ผลกระทบด้านลบ COVID-19

ที่มา: ธนาคารโลก, (๒๕๖๓)

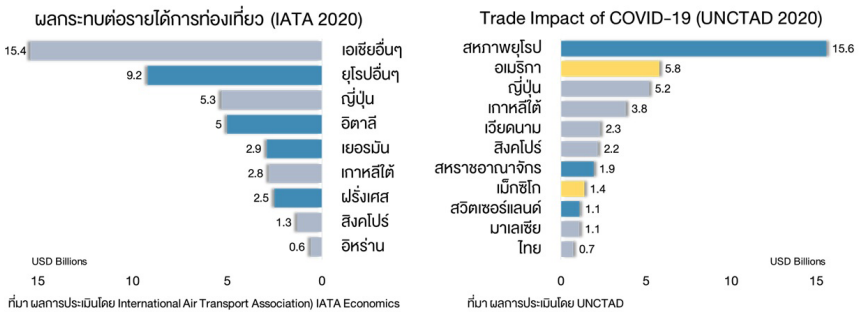
ในขณะที่ภาคการเงินของไทยภายหลังจากการระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้เกิดความผันผวนของตลาดตราสารทุนสูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยดัชนีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยลดลงกว่าร้อยละ ๓๕ ในช่วงต้นเดือนมกราคมถึงกลางเดือนมีนาคม ๒๕๖๓ ก่อนที่จะปรับตัวขึ้นมาร้อยละ ๑๕ ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคม ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศไทยประสบกับภาวะการณ์ไหลออกของเงินทุน ความอ่อนไหวของภาคการเงินอันเป็นผลมาจากสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP และหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ที่มีแนวโน้มลดลงจากการระบาดที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ^{๒๓}

จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากการระบาดของ COVID-19 แล้ว ยังมีประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบ ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและภาพรวมยอดขายสินค้าที่ชะลอตัวลง เนื่องจากประชาชนไม่ยอมเดินทาง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบกับประเทศในอาเซียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งสามารถสรุปผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ดังนี้

๑. การค้าโลก ได้รับผลกระทบอย่างหนัก เนื่องจากการพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานซึ่งพึ่งพาการนำเข้าสินค้าจากประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ อย่างมาก กล่าวคือ ห่วงโซ่อุปทานโลก (Global Supply Chain) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จีนที่เป็นโรงงานผลิตและส่งออกสินค้าชั้นนำของโลก จำเป็นต้องหยุดการผลิตตามที่ทางการจีนมีมาตรการควบคุมอย่างเข้มงวด อย่างไรก็ตามผลกระทบต่อการผลิตอาจต่างกันในแต่ละประเทศขึ้นกับการพึ่งพาวัตถุดิบชั้นกลางจากจีนและความแตกต่างกันของอุตสาหกรรม

^{๒๓} ธนาคารโลก. (๒๕๖๓). รายงานตามติดเศรษฐกิจไทย ประเทศไทยท่ามกลางวิกฤตโควิด-๑๙, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://pubdocs.worldbank.org/en/293541593435178813/TEM-July-2020-Executive-Summary-Thai-final.pdf>

๒. การท่องเที่ยว สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (International Air Transport Association: IATA) ประเมินว่ากรณีที่มีการแพร่ระบาดอยู่ในวงจำกัด รายรับการท่องเที่ยวโลกจะลดลง ๖๓,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยเอเชียจะได้รับผลกระทบสูงสุด รองลงมา คือ ยุโรป ญี่ปุ่น อิตาลี และเยอรมนี ซึ่งล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของนักท่องเที่ยวจีนขณะที่สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประเมินว่าจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทยไม่ต่ำกว่า ๖ เดือน และสูญเสียรายได้กว่า ๒.๕ แสนล้านบาท^{๒๔} ดังภาพที่ ๓.๕

ภาพที่ ๓.๕ ผลกระทบต่อรายได้การท่องเที่ยวและผลกระทบทางการค้าโลก

ที่มา: เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย, (๒๕๖๓)

๓. การบูรณาการทางเศรษฐกิจของโลก จากการที่โรค COVID-19 ได้แพร่ระบาดอย่างรุนแรงในยุโรป และประเทศในยุโรปต่างได้รับผลกระทบอย่างหนัก ส่งผลให้สหภาพยุโรปไม่สามารถประสานความร่วมมือกับประเทศสมาชิกได้ แม้ว่าสหภาพยุโรปเป็นสหภาพทางเศรษฐกิจและเป็นตลาดร่วม แต่ประเทศสมาชิกไม่มีการช่วยเหลือกัน ยกตัวอย่างเช่น อิตาลีเป็นประเทศแรก ๆ ในสหภาพยุโรปที่มีการ

^{๒๔} เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย. (๒๕๖๓). *ผลกระทบวิกฤต COVID-19 กับเศรษฐกิจโลก: This Time is Different*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_18Mar2020.aspx

แพร่ระบาดของ COVID-19 อย่างหนัก จากนั้นอิตาลีจึงได้เรียกร้องให้ประเทศสมาชิก สหภาพยุโรปให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ แต่สมาชิกสหภาพยุโรปกลับไม่มี ประเทศใดให้ความช่วยเหลืออิตาลีเลยแม้แต่ประเทศเดียว^{๒๕} ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของสหภาพยุโรป ตลอดจนความร่วมมือของประเทศ ในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน

๔. สำหรับอาเซียน จะได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 จากการหยุดชะงักของการผลิตและอุปสงค์สินค้าที่ลดลง โดยเฉพาะสิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย เนื่องจากทั้งสามประเทศนี้มีบทบาทในห่วงโซ่อุปทานระดับ ภูมิภาค (Regional Supply Chains) ค่อนข้างมาก ในขณะที่อินโดนีเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ ก็จะได้รับผลกระทบเช่นกันจากความพยายามในการเพิ่มบทบาทการ มีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานระดับภูมิภาค

๕. การจำกัดการเคลื่อนย้ายแรงงานและการจ้างงาน เนื่องจากความกังวลต่อ การแพร่ระบาดของ COVID-19 อาจส่งผลกระทบต่อประเทศส่งออกและรับแรงงาน ต่างชาติ และอาจกระทบต่อเนื่องไปยังภาคการผลิตและบริการภายในประเทศด้วย^{๒๖} จะเห็นได้ว่าการแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและ ห่วงโซ่อุปทานโลก อาเซียน และไทย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยทำให้เศรษฐกิจโลก เข้าสู่ภาวะถดถอย ภาคการผลิตและห่วงโซ่อุปทานหยุดชะงัก โดยหลายประเทศรวม

^{๒๕} ประภัสสร เทพชาตรี. (๒๕๖๓). COVID-19: ผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองโลก, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.drprapat.com/covid-19-%e0%b8%9c%e0%b8%a5%e0%b8%81%e0%b8%a3%e0%b8%b0%e0%b8%97%e0%b8%9a%e0%b8%95%e0%b9%88%e0%b8%ad%e0%b9%80%e0%b8%a8%e0%b8%a3%e0%b8%a9%e0%b8%90%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88%e0%b8%81%e0%b8%b2%e0%b8%a3/>

^{๒๖} สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ. (๒๕๖๓). สถานการณ์ความมั่นคงระหว่างประเทศภาย หลังการระบาดของไวรัส COVID-19, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.nsc.go.th/?p=6974>

ถึงอาเซียนมีแนวโน้ม เน้นการบริโภครายในประเทศเพื่อฟื้นเศรษฐกิจ รวมถึงการกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจจากการพึ่งพา ประเทศใดประเทศหนึ่งไปยังหลายประเทศมากขึ้น ในส่วนของไทยจะเผชิญกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ในวงกว้างเช่นเดียวกัน จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องค้นหาแนวโน้มและความท้าทาย เพื่อนำไปสู่การค้นหาข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเตรียมพร้อมในการรับมือกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อไป

๓.๒ การเมืองระหว่างประเทศ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ถือเป็นภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบหนึ่งที่แพร่ระบาดไปทั่วโลก ส่งผลให้มีจำนวนผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตทั่วโลกเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุโรปและสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง^{๒๗} ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า การระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบต่อมิติทางด้านการเมืองระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการศึกษาถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของการเมืองระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในช่วงการระบาดของ COVID-19 จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ ภูมิรัฐศาสตร์ ดุลแห่งอำนาจ และการครองความเป็นเจ้า โดยสามารถศึกษาสถานการณ์แบ่งเป็น ๔ แนวคิดได้ดังนี้

๑. แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ จากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้หลายประเทศจะให้ความสำคัญกับกิจการภายในประเทศมากขึ้นจากแนวคิดชาตินิยม ยกตัวอย่างเช่น สหภาพยุโรปที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เช่นเดียวกัน โดยแต่ละประเทศในสหภาพยุโรป มุ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นหลัก เห็นได้จากการที่อิตาลีเป็นประเทศแรก ๆ

^{๒๗} สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ. (๒๕๖๓). *สถานการณ์ความมั่นคงระหว่างประเทศภายหลังการระบาดของไวรัส COVID-19*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.nsc.go.th/?p=6974>

ในสหภาพยุโรปที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดอย่างหนัก แต่ไม่มีประเทศใดในสหภาพยุโรปให้ความช่วยเหลืออิตาลีเลย ในขณะเดียวกัน การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวมาจากประเทศจีนที่ส่งบุคลากรทางการแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์ไปช่วยเหลืออิตาลีอย่างเต็มที่ แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของสหภาพยุโรป นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการแก้ปัญหาขององค์การระหว่างประเทศและความร่วมมือระดับภูมิภาคอีกด้วย

๒. ภูมิรัฐศาสตร์ การระบาดของ COVID-19 สร้างความคิดเห็นมากมายที่ทำนายถึงผลทางภูมิรัฐศาสตร์ จากการระบาดนี้ บางส่วนทำนายว่าจะเกิดสมดุลของการมีอิทธิพล จากบทบาทของจีนโดยเฉพาะในอินโด-แปซิฟิก และสหรัฐฯ จะสูญเสียบทบาทนำของโลก บางส่วนมองว่า COVID-19 ไม่ได้เปลี่ยนระเบียบโลก แต่อาจเป็นตัวเร่งกระแสโลก ซึ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังคงเผชิญพลวัตทางภูมิรัฐศาสตร์ และ COVID-19 ได้เพิ่มความกังวลต่อการยกระดับการต่อสู้ระหว่างสหรัฐฯ-จีนในภูมิภาคนี้ และมองว่า “เกมทางภูมิรัฐศาสตร์ยังคงเหมือนเดิม” โดยจีนพยายามใช้ COVID-19 ในการเปลี่ยนแปลงกฎในทะเลจีนใต้อย่างที่ต้องการตลอดระยะเวลา ๔ เดือนของการระบาด (ม.ค.-เม.ย.๖๓) จีนมีกิจกรรมที่เป็นการอ้างสิทธิ์ เช่น การหันเรดาร์ควบคุมการยิงบนเรือรบจีนไปยังเรือรบฟิลิปปินส์ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (EEZ) การที่เรือรบจีนจมเรือประมงเวียดนาม และการประกาศจัดตั้งหน่วยงานบนเกาะสแปรตลีย์ และพาราเซล เป็นต้น เช่นเดียวกับสหรัฐฯ ที่ได้เริ่ม “ปฏิบัติการรักษาเสรีในการเดินทาง (Freedom of Navigation Operations: FONOPs)” ถึง ๓ ครั้งในพื้นที่ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า COVID-19 อาจไม่ใช่ “ตัวเปลี่ยนแปลงเกม (Game Changer)” ทางภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตัวเปลี่ยนแปลงเกมที่แท้จริง อาจเป็นการที่จีนได้เคยประกาศถึงการสถาปนา “เขตแสดงตนเพื่อป้องกันภัยทางอากาศ (Air Defense Identification Zone: ADIZ)” บนหมู่เกาะสแปรตลีย์ และกิจกรรมที่เป็นการกลับมาอ้างสิทธิ์บนหมู่เกาะปะการังสการ์โบโรว์ ดังนั้นบทบาทของทั้งสองชาติมหาอำนาจยังคง

ไม่เปลี่ยน เพียงแต่การระบาดของ COVID-19 บนเรือรบ USS Theodore Roosevelt และบทบาทนำของสหรัฐฯ ในเวทีโลกที่ลดน้อยลง อาจนำมาสู่การตั้งคำถามถึงความมุ่งมั่นของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้ ขณะที่จีนกำลังใช้โอกาสจากการระบาดนี้สร้างบทบาทที่ก้าวร้าวมากขึ้น ซึ่งอาจกระทบต่อความสำเร็จต่อการจัดทำ “แนวปฏิบัติในทะเลจีนใต้ระหว่างอาเซียน-จีน”

จากการแสวงประโยชน์จากการระบาดของ COVID-19 ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ สิ่งนี้ได้สร้างความกังวลต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกี่ยวกับการต่อสู้กันระหว่างสองประเทศดังกล่าวที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น จากรายงานของ ISEAS ซึ่งได้เผยแพร่เมื่อ ม.ค.๖๓ บ่งชี้ว่าได้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับสหรัฐฯ-จีน ที่พยายามสร้างบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ก่อนการระบาดดังกล่าว โดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงด้านนโยบายในภูมิภาคดังกล่าวที่ได้รับการสำรวจความคิดเห็นร้อยละ ๗๒ กังวลถึงการเติบโตของอิทธิพลด้านเศรษฐกิจของจีน และร้อยละ ๘๕ กังวลถึงการเติบโตของอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์และการเมือง ขณะที่ผลสำรวจที่มีต่อสหรัฐฯ ดีกว่าจีน แต่แสดงให้เห็นถึงงานที่สหรัฐฯ ควรดำเนินการในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในภูมิภาคดังกล่าว ในการระบาดครั้งนี้แม้ว่าจีนจะให้การสนับสนุนทางการแพทย์ต่อประเทศในภูมิภาคดังกล่าว แต่บทบาทที่ก้าวร้าวในทะเลจีนใต้จะกระทบต่อภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ช่วยเหลือของจีนในภูมิภาคดังกล่าว ขณะที่สหรัฐฯ ยังคงเผชิญกับวิกฤตการณ์ระบาดในประเทศ ย่อมทำให้ภาพลักษณ์การให้ความช่วยเหลือต่อภูมิภาคดังกล่าวลดน้อยลงเช่นกัน^{๒๘}

๓. ดุลแห่งอำนาจ จากสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศของโลกนั้น ได้ส่งผลถึงอาเซียนและไทยอย่างปฏิเสธไม่ได้ อาจจะทำให้ระเบียบการเมืองความมั่นคงในภูมิภาคเปลี่ยนไป จะทำให้โครงสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจในภูมิภาค

^{๒๘} ชำรงชัย หนูนุกักดี. (๒๕๖๓). Track II Monitor: เกมเดิมที่ไม่มีผู้ชนะ: COVID-19 การต่อสู้ระหว่างสหรัฐฯ-จีน และภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

และไทยเปลี่ยนไป เนื่องจาก COVID-19 จะทำให้อำนาจของสหรัฐฯ ตกต่ำลง จะทำให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจโลกจากตะวันตกมาเอเชียเร็วขึ้น จะเห็นได้ว่าการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้สหรัฐฯ สูญเสียการเป็นผู้นำในภูมิภาคอย่างมาก เนื่องจากสหรัฐฯ ไม่ได้มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือทั้งในโลกและในภูมิภาคในการจัดการกับปัญหานี้เลย ในขณะที่จีนได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดการกับ COVID-19 ในภูมิภาค ด้วยการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ต่อประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค จากการที่จีนได้ส่งหน้ากากอนามัยไปช่วยประเทศต่าง ๆ ในเอเชียและในโลก ทำให้เกิดการทูตแบบใหม่ที่เรียกว่า “การทูตหน้ากากอนามัย (Mask Diplomacy)” ซึ่งเปรียบเสมือนการแสดงบทบาทหน้าในการให้ความช่วยเหลือ โดยแสวงหาความร่วมมือจากสาธารณะ ภาคเอกชน และผู้บริจาค เพื่อจัดตั้งองค์กรในการสนับสนุนทุนวิจัย การพัฒนา การผลิต การกระจาย และจัดการวัคซีน ตลอดจนการรักษาที่เกี่ยวข้องกับ COVID-19 เพื่อมุ่งสู่การเป็น “มหาอำนาจโลกด้านสุขภาพ” อีกด้วย^{๒๙}

๔. การครองความเป็นเจ้า การแพร่ระบาดของ COVID-19 อาจจะทำให้ระเบียบโลกและโครงสร้างอำนาจโลกเปลี่ยนไป ก่อนเกิดการระบาด การเมืองโลกมีลักษณะของการแข่งขันกันระหว่างสหรัฐฯ กับจีน โดยสหรัฐฯ ยังคงเป็นมหาอำนาจอันดับ ๑ ของโลก ในขณะที่จีนก็ผงาดขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับ ๒ ของโลกแข่งกับสหรัฐฯ แต่ COVID-19 กำลังจะทำให้อำนาจของสหรัฐฯ เนื่องจาก COVID-19 แสดงให้เห็นถึงการไร้ประสิทธิภาพของสหรัฐฯ ซึ่งส่งผลให้สหรัฐฯ สูญเสียการเป็นผู้นำโลกอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากสหรัฐฯ ที่เป็ผู้นำโลกในช่วง ๗๐ กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งสหรัฐฯ ได้ใช้ทั้งการมีอำนาจทางทหาร เศรษฐกิจ และอำนาจอ่อน (Soft Power) ในการสร้างความชอบธรรมในการเป็นผู้นำโลกและทำหน้าที่เป็นผู้นำในการจัดการกับปัญหาโลกมาโดยตลอด แต่ในสถานการณ์ COVID-19 สหรัฐฯ

^{๒๙} อังรชัช หนูนภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ชาตินิยมวัคซีนในยุคของโคโรนาไวรัส*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

ภายใต้การนำของประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหา COVID-19 แบบ Go It Alone ซึ่งทำให้สหรัฐฯ ไม่ได้ออกมาเป็นผู้นำในการสร้างความร่วมมือโลกในการจัดการกับปัญหานี้เลย ทำให้สหรัฐฯ สูญเสียบทบาทในการเป็นผู้นำโลกอย่างสิ้นเชิง

ในขณะที่จีนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำโลกในการจัดการกับ COVID-19 โดยได้จัดให้มีมาตรการเชิงรุกอย่างเต็มที่ ในการให้ความช่วยเหลือกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้จีนยังได้สื่อสารบทเรียนสำคัญในการต่อสู้กับการแพร่ระบาดของดั่งกล่าว รวมถึงความสำเร็จของจีนในการจัดการกับ COVID-19 ให้ทั่วโลกได้รับรู้ โดยจีนได้ให้ความสำคัญกับนโยบายที่เด็ดขาด มีประสิทธิภาพ และความรวดเร็วในการต่อสู้กับการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ทางการทูตในเชิงรุก ด้วยการจัดประชุมผ่าน Video Conference กับหลายประเทศทั่วโลก เพื่อถ่ายทอดข้อมูลและประสบการณ์ของจีนในการต่อสู้กับ COVID-19 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวไร้ประสิทธิภาพกับการบริหารจัดการ COVID-19 ของตะวันตกอีกด้วย^{๓๐}

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า COVID-19 กำลังจะทำให้สถาปัตยกรรมการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคอาเซียนและไทยเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งก่อนที่ COVID-19 จะระบาดสหรัฐฯ ครองความเป็นเจ้าโลกและภูมิภาค (Hegemon) โดยเฉพาะด้านการทหารและความมั่นคง ซึ่งสหรัฐฯ มีนโยบายการสร้างเสริมอำนาจทางทหารโดยการกระชับความสัมพันธ์ทางทหารกับพันธมิตร และปิดล้อมจีนทางทหารอย่างเต็มที่ แต่หลังเกิดการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 สหรัฐฯ จะอ่อนแอลงอย่างมาก

^{๓๐} ประภัสสร เทพชาตรี. (๒๕๖๓). COVID-19: ผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองโลก, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.drprapat.com/covid-19-%e0%b8%9c%e0%b8%a5%e0%b8%81%e0%b8%a3%e0%b8%b0%e0%b8%97%e0%b8%9a%e0%b8%95%e0%b9%88%e0%b8%ad%e0%b9%80%e0%b8%a8%e0%b8%a3%e0%b8%a9%e0%b8%90%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88%e0%b8%81%e0%b8%b2%e0%b8%a3/>

เนื่องจากมุ่งแก้ปัญหาภายในประเทศและไม่สนใจที่จะให้ความช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยนี้ส่งผลกระทบต่อสถานะการเป็นเจ้าในภูมิภาคของสหรัฐฯ เป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นโอกาสให้จีนที่แก้ไขปัญหาได้เร็วกว่าได้ขยายอิทธิพลในภูมิภาคได้เพิ่มมากขึ้น และการมีบทบาทลดลงของสหรัฐฯ ครั้งใหญ่นี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้อาเซียนได้มีบทบาททางด้านความมั่นคงในภูมิภาคมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เวทีการหารือด้านความมั่นคงอาเซียน ที่ทำให้อาเซียนเป็นแกนกลางของสถาปัตยกรรมในภูมิภาค

จะเห็นได้ว่าสถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันกันของประเทศมหาอำนาจอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ระเบียบโลก (World Order) กำลังก้าวไปสู่ระบบสองขั้วอำนาจที่สหรัฐฯ ไม่สามารถครองอำนาจเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่มีจีนก้าวขึ้นมาเป็นอีกมหาอำนาจนำของโลกอย่างชัดเจนมากขึ้น การระบาดครั้งนี้จะช่วยลดช่วงเวลาและระยะห่างระหว่างสองมหาอำนาจ ทั้งในเชิงขีดความสามารถ ทรัพยากร และความชอบธรรมและการยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศโดยจะมีลักษณะเป็นระบบหลายขั้วอำนาจมากขึ้น

๓.๓ ด้านสังคม

วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ไม่เพียงกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมืองของโลกเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องมาสู่มิติทางสังคมและผู้คนอย่างกว้างขวาง และทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากประชาชนไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ ซึ่งการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) ได้รายงานสถานการณ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นโดย Thai Publica^{๓๑} ได้สรุปไว้ มีรายละเอียดดังนี้

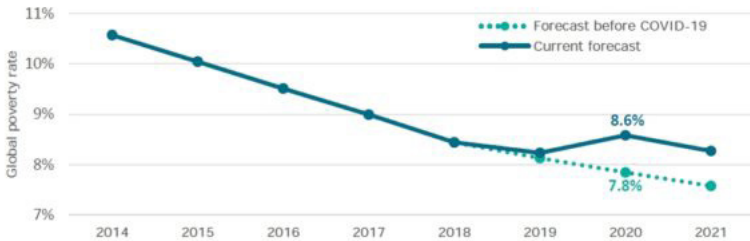
^{๓๑} Thai Publica. (๒๐๒๐). *UNCTAD มองโลกหลังโควิด-๑๙ จากสถิติ (ตอน ๒): อาหารไม่เพียงพอ คนยากจนเพิ่มขึ้น เหลือมล้าด้านดิจิทัล*, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thaipublica.org/2020/05/unctad-report-covid-19-changing-the-world-02/>

๑. ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนเพิ่มมากขึ้น แต่เดิมปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่สำคัญที่มีอยู่ในสังคมอยู่แล้ว แต่การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้สังคมเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำมากขึ้น เนื่องจากคนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากมาตรการปิดเมืองต่างๆ เพื่อลดการระบาดของโรค ทั้งยังไม่มีความพร้อมพอที่จะรองรับความเสี่ยงทางด้านรายได้และการไม่มีงานทำและตกงานในที่สุด โดยเฉพาะในกลุ่มคนหนุ่มสาว รวมถึงผู้ประกอบการที่มีค่าใช้จ่ายต้องเลี้ยงดูบุตรขณะที่โรงเรียนถูกปิด แม้ว่าหลายประเทศจะพยายามออกมาตรการอุดหนุนรายได้ไว้ แต่มาตรการเหล่านี้ต้องใช้เวลา และความเสี่ยงของวิกฤตโรคระบาดจะกลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

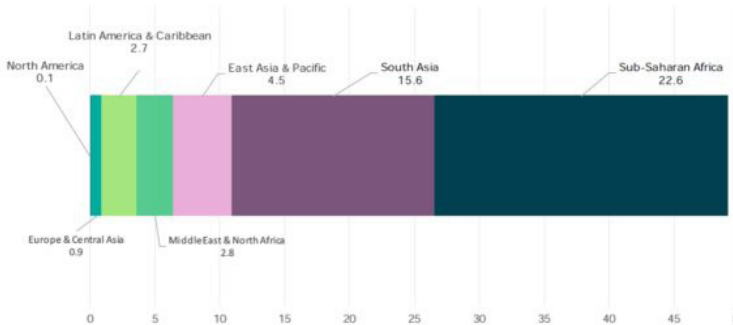
ในขณะที่เดียวกันปัญหาการยากจนก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน จากรายงานของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) พบว่า COVID-19 จะทำให้ความยากจนเพิ่มขึ้นเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ และจะเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ ๐.๗ หรือคิดเป็นจำนวนกว่า ๔๙ ล้านคนที่จะถูกผลักสู่ความยากจนสุดขีดในปีนี้ และจะมีความเป็นไปได้ว่าอีก ๑๐๐ ล้านคนที่จะตกมาอยู่ในความยากจนรูปแบบนี้ จากภาพที่ ๓.๖ แสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อ COVID-19 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 กับความยากจนของโลก

The impact of COVID-19 on Global Poverty

Millions of people pushed into extreme poverty due to COVID-19

ภาพที่ ๓.๖ ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 กับความยากจนของโลก
ที่มา: Thai Publica, (2020)

๒. ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียน เนื่องจากมาตรการการปิดโรงเรียน ส่งผลให้เกิดปัญหาการเข้าถึงการศึกษา โดยจากรายงานของ UNTAD พบว่าจำนวนนักเรียนที่ได้รับผลกระทบในช่วงกลางกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา มีกว่า ๓๐๐ ล้านคน และในเดือนเมษายน ตัวเลขนี้เพิ่มขึ้นเป็น ๑,๖๐๐ ล้านคน จาก ๑๙๒ ประเทศทั่วโลก และคิดเป็นกว่าร้อยละ ๙๐ ของนักเรียนทั่วโลก โดยในระดับโลกพบว่า การปิดโรงเรียนกระทบกับเด็กนักเรียนในชั้นก่อนประถมศึกษาประมาณ ๑๕๕ ล้านคน ในชั้นประถมศึกษาอีก ๖๙๑ ล้านคน ส่วนในชั้นมัธยมศึกษาประมาณ ๕๓๗ ล้านคน และการศึกษาอุดมศึกษาอีก ๑๙๑ ล้านคน

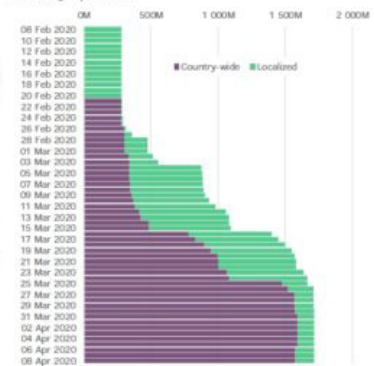
การกระจายตัวของผลกระทบก็แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคของโลก โดยเอเชียกลางและใต้คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ของนักเรียนที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ ๒๘ เป็นนักเรียนที่อยู่ในเอเชียตะวันออก อีกร้อยละ ๑๖ อยู่ในแอฟริกา อีกร้อยละ ๑๑ ในกลุ่มละตินอเมริกา และที่เหลือร้อยละ ๘ เป็นนักเรียนในโลกตะวันตก ดังภาพที่ ๓.๗

National school closures, April 2020

Source: UNESCO Institute for Statistics. The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply official endorsement or acceptance by UNESCO.

Number of learners affected by school closures, February-April 2020

Source: UNESCO Institute for Statistics.

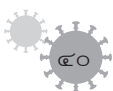
Learners not in school because of nationwide school closures (million), by Sustainable Development Goal region and level of education, 10 April 2020

SDG region	Pre-primary	Primary	Secondary	Tertiary	Total
Europe and Northern America	17.3	32.8	47.2	22.6	119.9
Central and Southern Asia	26.4	208.5	183.9	45.7	464.5
Eastern and South-Eastern Asia	63.6	175.0	139.1	68.2	445.8
Northern Africa and Western Asia	7.6	52.3	46.6	19.2	125.9
Sub-Saharan Africa	19.7	160.4	56.2	7.8	244.2
Latin America and the Caribbean	20.0	59.9	62.9	27.1	169.8
Oceania (incl. Australia and New Zealand)	0.6	2.0	1.2	0.3	4.1
World	155.2	690.9	537.2	190.9	1 574.3

Source: UNESCO Institute for Statistics.

ภาพที่ ๓.๗ National School Closures

ที่มา: Thai Publica, (๒๐๒๐)

นอกจากนี้ยังพบว่าในระยะยาวการขาดเรียนหรือหยุดเรียนเป็นระยะเวลาานานจากโรงเรียน จะส่งผลต่อการรักษาการเรียนหรือการจบการศึกษาได้ รวมไปถึงผลการศึกษาที่อาจจะต่ำลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีความเสียเปรียบอยู่แล้ว เช่น คนยากจนหรือผู้พิการต่าง ๆ เนื่องจากการเข้าไม่ถึงการศึกษา ดังนั้นภาครัฐควรกำหนดนโยบายเร่งด่วน โดยการเข้าถึงการเรียนการสอนออนไลน์หรือสื่อการเรียนอื่น ๆ เช่น โทรทัคส์ วิทยุ หรือหนังสือ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนหนังสือต่อไปได้ แต่จากผลการศึกษาพบว่าอาจจะเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะการมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยในบ้านของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งปัจจัยสำคัญต่อการเรียนให้ได้ประสิทธิผล โดยเฉพาะความแตกต่างที่เกิดขึ้นสำหรับนักเรียนที่ยากจน

๓. ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตร เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้ต่ำลง และเข้าไม่ถึงระบบรองรับของสาธารณะ (Public Safety Nets) ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ ต้องเผชิญปัญหาขาดสารอาหาร เนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคอาหารออกไป ขณะที่ประเทศอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบ คือประเทศที่พึ่งพาการส่งออกวัตถุดิบขั้นต้นต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบการคลังของภาครัฐในประเทศที่ต้องพึ่งพาเงินรายได้จากส่วนนี้ เช่น การส่งออกน้ำมัน ซึ่งราคามีความผันผวนและตกต่ำระหว่างการระบาดของโรค COVID-19

ในทางตรงข้าม ประเทศที่มีรายได้สูงกลับต้องเผชิญกับผลกระทบจากความปั่นป่วนที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่อุปทานของโลกและระบบการเกษตรที่ใช้ทุนเข้มข้นแทน เพราะในประเทศอย่างสหรัฐฯ และยุโรป สินค้าเกษตรต้องพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานโลกในการที่จะระบายสินค้าทางการเกษตรของตนเองออกไป และต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงทางด้านสินเชื่อเงินทุนที่ต้องใช้ในการดำเนินการ ซึ่งในที่สุดอาจจะส่งผ่านมายังต้นทุนการผลิตอาหาร และเพิ่มความเสี่ยงทางด้านรายได้ของเกษตรกร

นอกจากนี้ ภาคการเกษตรในเกือบทุกประเทศในโลกยังเผชิญกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศรายได้ต่ำที่เน้นการเกษตรแบบใช้แรงงาน และโรคระบาดอาจจะส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมไปถึงความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหารที่มากขึ้นอีกด้วย

๔. พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป จากมาตรการการล็อกดาวน์และการกักตัวส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนลดลง และหันมาใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น โดยจากการรายงานของ Google พบว่า พฤติกรรมของผู้คนทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการเคลื่อนย้ายของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางจากบ้านมาที่ทำงาน หรือเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่ลดลง ขณะที่อีกด้านหนึ่งมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยลดผลกระทบของโรคและอุปสรรคที่ต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน เช่น หลายคนหันไปทำงานจากบ้าน หรือสั่งสินค้าจำเป็นทางออนไลน์ หรือใช้กับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า มากกว่าร้อยละ ๕๓ ของประชากรโลกสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้แล้วในปีที่ผ่านมา กลุ่มคนที่อายุ ๑๕-๒๔ ปีมีระดับการใช้อินเทอร์เน็ตที่สูงกว่ากลุ่มคนอายุอื่น ๆ และมากขึ้นจากร้อยละ ๑๗ ในปี ๒๕๔๘ แต่สัดส่วนของผู้คนที่เข้าถึงยังแตกต่างกันทั่วโลก โดยมากกว่าร้อยละ ๘๒ ของผู้คนในยุโรปสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ แต่ในแอฟริกาผู้คนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้เพียงร้อยละ ๒๘ และในกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนาที่สุดสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้เพียงร้อยละ ๑๙ เท่านั้น และในส่วนนี้บางส่วนเป็นการใช้อินเทอร์เน็ตจากที่ทำงานหรือโรงเรียน ไม่ใช่จากบ้านอีกด้วย

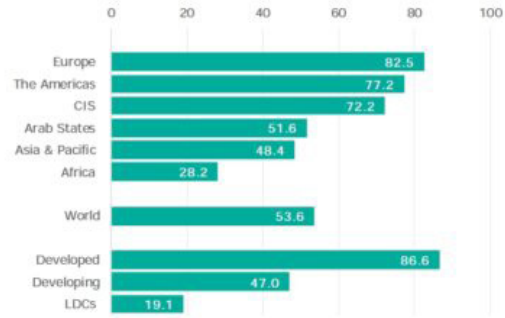
ส่วนในภาคครัวเรือนพบว่าร้อยละ ๕๗ ของครัวเรือนทั่วโลกเข้าถึงอินเทอร์เน็ตแล้ว แต่มีความแตกต่างของภูมิภาคต่าง ๆ ยังคงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ และแม้ว่าครัวเรือนเหล่านี้จะสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ แต่ไม่ได้มีอุปกรณ์หรือคอมพิวเตอร์ที่จะสามารถทำงานที่ต้องใช้รายละเอียดสูงได้ ซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดสำคัญสำหรับมาตรการอย่างการทำงานจากที่บ้าน นอกจากนี้ การเข้าถึงเทคโนโลยียังเปลี่ยนแปลงไปตามอายุด้วย ดังภาพที่ ๓.๘

Percentage of households with Internet access / a computer at home

2019 Estimates	Internet access at home	Computer at home
Europe	86.5	78.0
The Americas	71.8	65.7
CIS	74.2	66.3
Arab States	57.1	51.9
Asia & Pacific	50.9	43.5
Africa	17.8	10.7
World	57.0	49.7
Developed	87.0	82.3
Developing	46.7	38.5
LDCs	11.8	9.5

Percentage of individuals using the Internet by region and development status, 2019*

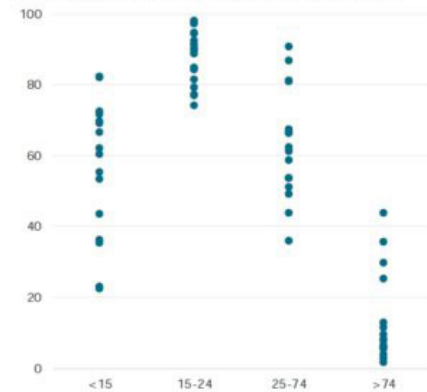

* ITU estimates

Percentage of individuals using the Internet by age range, 2018, selected countries

Country	<15	15-24	25-74	>74
Bolivia	23.1	76.9	43.8	3.8
Brazil	82.2	89.9	67.2	12.8
Colombia	60.4	84.2	62.2	11.3
France	82.0	97.0	86.7	29.7
Indonesia	22.4	77.1	35.7	1.6
Kazakhstan	72.4	94.5	80.7	8.0
Macao, China	69.1	98.1	90.7	43.6
Mauritius	62.0	88.6	53.6	6.3
Mexico	66.5	90.0	61.3	9.5
Morocco	71.5	81.3	58.7	35.6
Paraguay	35.5	84.8	66.2	6.1
Peru	43.4	79.3	49.2	5.4
Thailand	69.6	91.4	50.9	2.6
Ukraine	53.2	92.4	66.4	7.7
Uruguay	55.3	94.4	81.0	25.2
Uzbekistan	36.2	74.2	53.7	5.5

Distribution of values in selected countries, by age range, for the percentage of individuals using the Internet in 2018

Please note that for some countries, age ranges may differ from those depicted due to the scope of their data collections.

ภาพที่ ๓.๘ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชากรทั่วโลก

ที่มา: Thai Publica, (๒๐๒๐)

วิกฤตสุขภาพกับโรค COVID-19 ถือเป็นความท้าทายครั้งใหญ่ของมนุษยชาติ รวมถึงประเทศไทยด้วย เพราะโรคระบาดที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในทุกด้านอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ดีที่สุดคือความพยายามที่จะผ่านวิกฤตนี้ไปได้ และไม่ควรถิ่นจะปล่อยให้ความเสียหาย

ทางเศรษฐกิจและความยากลำบากที่เราประสบจะต้องสูญเสียค่าควรมีการเรียนรู้และมองไปข้างหน้า (Post COVID-19) พร้อมกับหาโอกาสในวิกฤตเพื่อสร้างประชาคมอาเซียนที่ดีขึ้น^{๓๒}

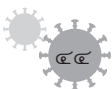
๓.๔ เทคโนโลยี

ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ที่สำคัญในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 โดยเทคโนโลยีได้มีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมและการติดต่อสัมพันธ์กันในห้วงของการปิดเมือง (Lockdowns) และการกักตัว (Quarantines) ดังนั้นจึงมีการนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ มาใช้เพื่อให้กิจกรรมสังคมต่างๆ ดำเนินต่อไปได้ เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีบทบาทเชื่อมโยงสังคมในช่วง การระบาดของ COVID-19 ที่สำนักงานที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.^{๓๓} ได้สรุปไว้มีดังนี้

๑. เทคโนโลยีสนับสนุนการทำงานทางไกลและการทำงานจากที่บ้าน เพื่อลดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ทำงานที่บ้าน (Work from Home) จึงเป็นสิ่งสำคัญในการลดการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 โดยการทำงานที่บ้านมีข้อดี

^{๓๒} กรุงเทพธุรกิจ. (๒๕๖๓). ส่องสังคมไทยหลัง'โควิด-๑๙' เราเรียนรู้อะไรบ้าง, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/1934?utm_source=category&utm_medium=internal_referral

^{๓๓} สำนักงานที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (2020). เทคโนโลยีการสื่อสาร ที่เชื่อมโยงราระหว่างโควิด-๑๙, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://ost.thaiembdc.org/th1/2020/06/%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B9%82%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%A2%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88/>

คือ พนักงานสามารถทำงานในสิ่งแวดล้อมและเวลาที่เหมาะสมกับตนเองและรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ทำให้สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้เต็มที่ทำงานได้เร็วขึ้นและผิดพลาดน้อยลง เมื่อได้โอกาสให้ทำงานอยู่ที่บ้าน พนักงานมีความตั้งใจทำงาน มากกว่าเดิมเพื่อแสดงให้เห็นว่าพวกเขาสามารถทำงานจากที่บ้านด้วยตารางการทำงานที่ยืดหยุ่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ข้อเสียคือ สิ่งแวดล้อมที่บ้านไม่เหมาะสมกับการทำงานเพราะมีสิ่งรบกวนหลายรูปแบบ

ดังนั้นการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เช่น เครือข่ายส่วนตัวเสมือน (Virtual Private Network: VPN) เพื่อเพิ่มความปลอดภัย จากการทำงานกับคอมพิวเตอร์ที่บ้าน ระบบ Voice Over Internet Protocols (VoIPs) หรือการสื่อสารด้วย เสียงผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ระบบการประชุมทางไกล (Virtual Meetings) เช่น การประชุมผ่านระบบ Zoom หรือ WebEx เทคโนโลยี Cloud และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ช่วยให้เกิดการทำงานเป็นทีม

การทำงานที่บ้านส่งผลให้บริษัทยังสามารถลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าดูแลอาคารสำนักงาน ค่าจ้างพนักงานบางตำแหน่ง ฯลฯ รวมทั้งบริษัทยังสามารถดึงดูดและจ้างพนักงานที่มีความสามารถเป็นที่ต้องการของบริษัทแม้ว่าเราจะอยู่ในรัฐหรือเมืองอื่น หรือจ้างพนักงานที่ อาศัยอยู่ในเมืองที่มีค่าครองชีพต่ำกว่าด้วยอัตราจ้างที่น้อยลงได้ นอกจากนี้ยังส่งผลดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยงานวิจัยพบว่าพนักงานที่ทำงานจากที่บ้านมีความเครียดต่ำกว่าและสามารถรับประทานอาหารที่มีคุณภาพดีกว่า อีกทั้ง การลดการเดินทางช่วยให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นเนื่องจากจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการใช้ยานพาหนะมีจำนวนน้อยลงอีกด้วย

๒. ระบบการเรียนการสอนออนไลน์ จากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้โรงเรียนจำนวนมากเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นระบบการเรียนการสอนออนไลน์ ดังนั้นระบบการเรียนการสอนออนไลน์จึงกลายเป็นสิ่งที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอน

สามารถสื่อสาร หรือการประชุมหารือร่วมกันได้ ยกตัวอย่างเช่น มีการนำระบบ Virtual Reality (VR) ที่ผู้ใช้อุปกรณ์สามารถเห็นภาพในแบบ ๓ มิติ ระบบนี้เหมาะสมกับการเรียนที่นักเรียนควรจะได้ เห็นวัตถุจริง เช่น การเรียนการสอนเกี่ยวกับโลก ดาวและอวกาศ หรือ การเรียนรู้ เกี่ยวกับร่างกายมนุษย์และ การผ่าตัด หรือ ระบบการพิมพ์ ๓ มิติ ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้การออกแบบและการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตชิ้นงาน เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพของนักเรียนที่มีความแตกต่างกันก็เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในแต่ละประเทศมีความเหลื่อมล้ำในการใช้อินเทอร์เน็ตที่แตกต่างกัน เช่น นักเรียนร้อยละ ๘๕ ของประเทศสวีตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ และออสเตรเลีย มีคอมพิวเตอร์ สามารถร่วมการเรียนผ่านระบบการเรียนการสอนออนไลน์ได้ ในขณะที่อินโดนีเซียมีนักเรียนที่มีคอมพิวเตอร์เพียงร้อยละ ๓๔ เท่านั้น นอกจากนี้ยังอาจจะประสบกับปัญหาด้านคุณภาพของการเรียนการสอนที่อาจจะไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้ด้วยเช่นเดียวกัน

๓. การให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การเกิดการระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้การเดินทางไปโรงพยาบาลอาจเพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อมากขึ้น การให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต จึงกลายเป็นทางออกหนึ่ง ข้อมูลจากหลายงานวิจัยพบว่า จำนวนผู้ใช้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว ตั้งแต่มีการระบาดของ COVID-19 ซึ่งเทคโนโลยีที่นำมาให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เช่น เทคโนโลยีแบบสวมใส่ (Wearable Devices) ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อวัดอัตราการเต้นของหัวใจ ความดัน อุณหภูมิร่างกาย ระดับออกซิเจน กิจกรรมการเคลื่อนไหวของร่างกาย ภาพถ่ายจากอุปกรณ์ ฯลฯ อุปกรณ์ประเภทนี้มีหลายรูปแบบ เช่น นาฬิกาข้อมือ อุปกรณ์ที่ติดกับรองเท้า เสื้อผ้า ถุงมือ แว่นตา ฯลฯ โปรแกรมที่ช่วยตอบคำถามอัตโนมัติ (Chatbot) ที่ถูกออกแบบมาให้สามารถโต้ตอบในบทสนทนาได้ ไม่ว่าจะผ่านการ

พิมพ์หรือการใช้เสียงพูดคุย รวมถึงสามารถทำความเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์และสามารถแสดงความเห็นใจ ให้กำลังใจ เพื่อให้คู่สนทนาารู้สึกดีขึ้นได้ Chatbot ได้เข้ามามีบทบาททางการแพทย์โดยเฉพาะการให้คำแนะนำและการจำแนก ประเภทผู้ป่วยในเบื้องต้นซึ่งช่วยลดภาระให้แก่ผู้ให้บริการทางการแพทย์เป็นอย่างมาก

๔. ความบันเทิงผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์โลกเสมือน เทคโนโลยีได้เข้ามาช่วยเติมเต็มกิจกรรมและประสบการณ์จากกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ ต้องระงับไปโดยสิ้นเชิงเนื่องจากวิกฤตการระบาดของ COVID-19 ไม่ว่าจะเป็นการจัดคอนเสิร์ต การท่องเที่ยว การช้อปปิ้ง การเยี่ยม ชมพิพิธภัณฑ์ และสถานที่ต่าง ๆ ดังนั้นจึงมีการอุปกรณ์โลกเสมือน (Virtual reality: VR) เป็นเทคโนโลยีที่ใช้อุปกรณ์ในการจำลองสภาพแวดล้อมจริงทั้งภาพ เสียง และสัมผัสต่าง ๆ ผู้ใช้ยังสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้น เพื่อสร้างประสบการณ์เสมือนจริง เทคโนโลยีเสมือนจริงได้มีการพัฒนาและใช้ในหลายวงการและวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะเพื่อความบันเทิง เช่น เกมออนไลน์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการที่หลายองค์กร หลายหน่วยงาน สถาบันการศึกษา หันมาเริ่มใช้เทคโนโลยีออนไลน์ในการ ให้บริการ การประชุม และการเป็นกลไกประสานกับคนในองค์กรมากขึ้น ก็จะเป็นอีกปรากฏการณ์ปรับตัวของมนุษย์ต่อสถานการณ์โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ตนเองประดิษฐ์คิดค้นขึ้น โดยสังคมจะคุ้นเคยกับการทำงาน การสั่งงาน และประสานงานผ่านเทคโนโลยีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในทุกกิจกรรมอาจส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนลดลง ผู้คนต่างคนต่างอยู่และจดจ่ออยู่กับหน้าจอมากขึ้น และมุ่งไปยังเนื้อหาสาระแม้ว่าหลายคน ส่วนในบรรดาเด็กๆ ก็ทำให้เด็กที่มีสมาธิ สามารถเรียนรู้ได้เต็มที่หากเขาสามารถจัดเวลาที่เหมาะสมให้กับตนเอง

ที่ภูมิภาคนี้จะเผชิญในอนาคต ทั้งคลื่นความร้อน ไปจนถึงน้ำท่วม มีความเป็นไปได้ว่าจะเลวร้าย หรือรุนแรงมากขึ้น หรือทั้งเลวร้ายและรุนแรงกว่าเดิม ซึ่งจะผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมทั่วทุกระบบ โดยเฉพาะการทำงาน ความเป็นอยู่ ความมั่นคงทางอาหาร สิทธิทรัพย์ บริการโครงสร้างพื้นฐาน และทุนธรรมชาติ

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมจากภัยด้านสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้นนี้ ในหลายกรณีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจจะรุนแรงกว่าส่วนอื่นของโลก เพราะขาดการปรับตัวและการจำกัดความเสี่ยง ภายใต้สถานการณ์จำลองภายในปี ๒๐๕๐ ประชาชนราว ๖๐๐ ล้านคนถึง ๑ พันล้านคนจะอาศัยในพื้นที่ที่ความน่าจะเป็นของคลื่นความร้อนที่ร้ายแรงไม่ได้อยู่ในระดับศูนย์ เทียบกับประชากรโลกที่จำนวน ๗๐๐ ล้านคนถึง ๑.๒ พันล้านคนที่อาศัยในพื้นที่ที่ความน่าจะเป็นของคลื่นความร้อนที่ร้ายแรงไม่ได้อยู่ในระดับศูนย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือประชากรส่วนใหญ่ที่มีความเสี่ยงอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๓๓}

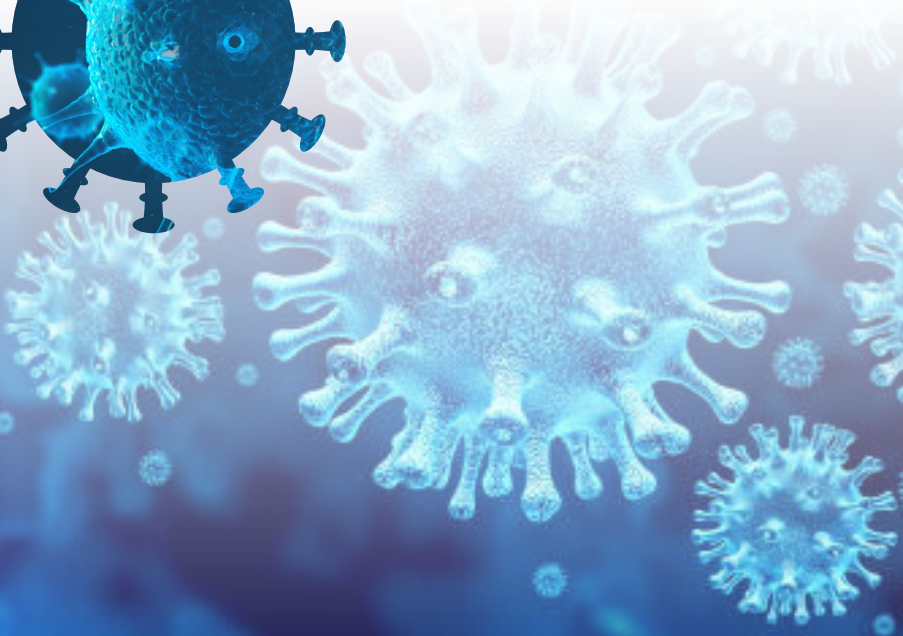
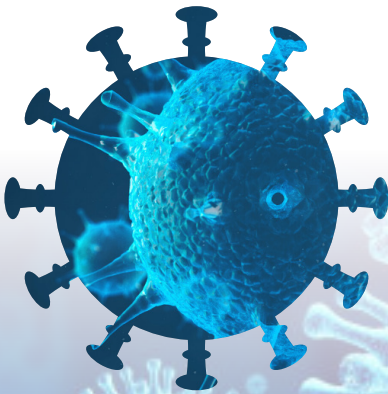
^{๓๓} Thai Publica. (๒๕๖๓). รายงาน McKinsey ซี เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เจอ Climate Change แรงกว่าภูมิภาคอื่นของโลก, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thaipublica.org/2020/08/mckinsey-globl-institute-emerging-asia-facing-severe-consequences-of-climate-change/?fbclid=IwAR1Z62ZtZklkzDMtPxB6mPqnmZoz4KGFUuvcfF2QpDls-HWNNPCQsAKxNY>

บทที่ ๔

แนวโน้มและความท้าทายด้านความ มั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง

COVID-19

บทที่ ๔

แนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทย หลัง COVID-19

จากสถานการณ์ความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่ออาเซียนและไทย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นเพื่อเตรียมพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ด้านความมั่นคงที่จะเกิดขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียนและไทยหลัง COVID-19 เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือให้ทัน่วงทีกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ ด้านเศรษฐกิจ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้เศรษฐกิจโลกเข้าสู่ภาวะถดถอยอย่างรุนแรง ภาคการผลิตและห่วงโซ่อุปทานหยุดชะงัก ส่งผลกระทบต่ออาเซียนและไทยในวงกว้างเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการผลิตและอุปสงค์สินค้าที่ลดลง การท่องเที่ยว การเคลื่อนย้ายแรงงานและการจ้างงาน จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้ด้านเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้

๔.๑.๑ การเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยในระยะสั้น อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่พึ่งพากันเองในประเทศและภูมิภาคมากขึ้น ทำให้ห่วงโซ่อุปทานโลก (Global Supply Chain) อาจกลายเป็นห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาค (Regionalization Supply Chain) มากขึ้น แต่ในระยะยาว โลกจะกลับไปสู่ความเป็น Global Supply Chain เนื่องจากสภาพแวดล้อมจะกลับมาเป็นรูปแบบเดิม แต่อาจจะมีการปรับปรุงกติกาทางการค้าระหว่างกันให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๔.๑.๒ โครงสร้างเศรษฐกิจอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในรูปแบบใหม่ ๆ เนื่องจากโครงสร้างเศรษฐกิจโลกมีความเชื่อมโยงกันสูง และอาจจะเกิดความเชื่อมโยงในรูปแบบของดิจิทัลในลักษณะ Digital Based Globalization เพิ่มมากขึ้น

๔.๑.๓ ระบบเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปเป็นแบบดิจิทัล (Digital Economy) มากขึ้น โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีที่ทันสมัย และความคิดสร้างสรรค์ คำนึงถึงความยั่งยืนทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับการพัฒนาภูมิภาคและประเทศ จากการเป็น “รับจ้างผลิตสินค้า” เป็นประเทศที่มีความสามารถใน “การพัฒนานวัตกรรม” เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจผ่านการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนและไทย

๔.๑.๔ ธุรกิจจะมีแนวโน้มพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น กล่าวคือ ในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจจะอยู่บนออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น ทั้งการผลิต การซื้อขายแลกเปลี่ยน การจำหน่ายสินค้าและบริการ และการพัฒนาระบบสำนักงานที่เชื่อมโยงข้อมูลตลอดกระบวนการดำเนินงานของธุรกิจ ตั้งแต่การสั่งซื้อ การผลิต สต็อกสินค้าและวัตถุดิบ การส่งมอบสินค้า การชำระเงิน การรับประกันสินค้า การบริการหลังการขาย การทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการให้บริการผ่านออนไลน์ เช่น การศึกษา บริการสุขภาพทางไกล (Telemedicine) การชมภาพยนตร์ คอนเสิร์ต การท่องเที่ยว เป็นต้น

๔.๑.๕ รูปแบบการจ้างงานในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไป จากการจ้างงานแบบรายเดือนไปสู่การจ้างงานที่ใช้ทักษะความสามารถแทนพร้อม ๆ กับการที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการทำงานในชีวิตประจำวันและธุรกิจเพิ่มมากขึ้น เช่น เทคโนโลยีเสมือนผสมผสานโลกจริง (Augmented Reality) คลาวด์ (Cloud) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) การจำลองภาพให้เสมือนจริง (Virtual Reality) หุ่นยนต์ (Robotics) อินเทอร์เน็ตเพื่อสรรพสิ่ง (Internet of Things) และระบบ

โครงข่ายในการเก็บบัญชีธุรกรรมออนไลน์ (Block Chain) เป็นเทคโนโลยีที่นักธุรกิจมีความจำเป็นต้องศึกษาเพื่อการอยู่รอดในการดำเนินธุรกิจ

๔.๑.๖ **มนุษย์จะพัฒนาทักษะใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น** เนื่องจากเทคโนโลยีได้เข้ามาแทนที่ทำงานบางอย่างหายไป ส่งผลให้มนุษย์ต้องมีการในการปรับตัวโดยการเพิ่มทักษะในการทำงาน โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น

๔.๒ **ด้านการเมืองระหว่างประเทศ**

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้การเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป ประเทศมหาอำนาจจะแข่งขันทางยุทธศาสตร์กันเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่ออาเซียนและไทยอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้นจากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวทำให้แนวโน้มการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปได้ในอนาคต ดังนี้

๔.๒.๑ **สหรัฐฯ และจีนจะมีความขัดแย้งกันมากขึ้น** ทั้งด้านการเมือง การค้า การปฏิบัติทางธุรกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรม ภูมิรัฐศาสตร์ ทะเลจีนใต้ แม่น้ำโขง และการเข้าแทรกแซงกิจการภายในของกันและกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สถานการณ์ในฮ่องกงและไต้หวัน รวมถึงต้นกำเนิดโรค COVID-19 ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวเป็นความตึงเครียดระหว่างจีนกับสหรัฐฯ ถือว่าสูงสุดในรอบหลายทศวรรษ ความขัดแย้งดังกล่าวจะส่งผลถึงอาเซียนและไทยและจะสะท้อนให้เห็นความจริงถึงความเปราะบางใน “ความเป็นเอกภาพของอาเซียน” ที่มีต่อประเด็นในทะเลจีนใต้ และการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งที่มากขึ้นระหว่างสหรัฐฯ-จีน

๔.๒.๒ **สหรัฐฯ และจีนจะแข่งขันและต่อสู้กันในทางยุทธศาสตร์เพิ่มมากขึ้น** โดยผ่าน “ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (Free and Open Indo-Pacific: FOIP)” ของสหรัฐฯ และ “แนวริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative: BRI)” ของจีน โดยจีนจะให้ความสำคัญกับ “เส้นทางสายไหมดิจิทัล (Digital Silk Road: DSR)”

และ “เส้นทางสายไหมสุขภาพ (Health Silk Road: HSR)” COVID-19 เป็นตัวเร่งให้โลกเข้าสู่การเป็นดิจิทัล ซึ่งความร่วมมือด้านการค้าอิเล็กทรอนิกส์กำลังตกอยู่ท่ามกลางการต่อสู้ระหว่างจีน-สหรัฐฯ แม้ว่าจีนจะนำเสนอหนทางสำหรับการค้าดังกล่าวตลอดจนเครือข่ายและอุปกรณ์ 5G แต่กลับถูกต่อต้านจากสหรัฐฯ และพันธมิตร จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อ DSR ไม่ต่างจาก HSR ที่จีนได้ริเริ่มในปี ๒๐๑๕ ในการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์และวัคซีน นอกจากนี้ COVID-19 ได้สร้างโอกาสความร่วมมือระหว่าง QUAD ที่ประกอบด้วย ออสเตรเลีย อินเดีย ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ กับ QUAD Plus ที่ประกอบด้วย นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้และเวียดนาม ในด้านการค้า การพัฒนาวัคซีน และเทคโนโลยี ตลอดจนหนทางในการปิดล้อมจีนผ่าน FOIP และกลไกที่มีของ QUAD ที่แม้จะทำให้สมาชิกอย่าง นิวซีแลนด์ และเกาหลีใต้ลำบากใจ แต่ก็ทำให้โลกเห็นภาพการต่อสู้ทางยุทธศาสตร์ที่ทวีความเข้มข้นระหว่างจีน-สหรัฐฯ และความลำบากใจที่นานาประเทศจำเป็นต้องเลือกข้าง^{๓๔}

๔.๒.๓ ระเบียบโลก (World Order) จะมีการเปลี่ยนแปลง โดยก้าวเข้าสู่ระบบสองขั้วอำนาจที่ชัดเจนมากขึ้น โดยสหรัฐฯ ไม่สามารถครองอำนาจเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่มีจีนก้าวขึ้นมาเป็นอีกมหาอำนาจนำของโลกอย่างชัดเจนมากขึ้น

๔.๒.๔ ประเทศมหาอำนาจจะเข้ามาขยายอิทธิพลในภูมิภาคและประเทศไทย ผ่านการใช้ Soft Power โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินที่แสดงบทบาทนำในการช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในการรับมือ COVID-19 ผ่าน “เส้นทางสายไหมด้านสุขภาพ” และ “การทูตหน้ากากอนามัย (Mask Diplomacy)” อาทิ การส่งออกหน้ากากอนามัย หน้ากากที่ใช้ในทาง การแพทย์ หน้ากากกันฝุ่น ยาและเวชภัณฑ์ต่าง ๆ รวมถึงการส่งทีมแพทย์พยาบาลผู้เชี่ยวชาญไปยังประเทศต่าง ๆ ทำที่ของจีนสะท้อนให้เห็นว่า จีนพยายามสร้างบทบาทนำในการปฏิรูประเบียบโลกใหม่ด้วยการ

^{๓๔} อังรชัช หนูนงกัฒ. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: COVID-19 มีผลกระทบต่อ BRI และ Indo-Pacific ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ของพหุภาคีอย่างไร?*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จัดสรรสินค้าและบริการสาธารณสุขระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการก้าวสู่การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่จีนจะสามารถเข้ามาเพิ่มระดับความสัมพันธ์กับอาเซียนและไทยได้เร็วกว่าเนื่องจากสถานการณ์ภายในจีนที่เริ่มคลี่คลาย พร้อมทั้งการมีมาตรการช่วยเหลืออาเซียนและไทยในด้านการแพทย์เพื่อรับมือกับการระบาด ในขณะที่สหรัฐฯ อาจจะต้องอาศัยเวลาระยะหนึ่งในการแก้ปัญหาการระบาดอย่างรุนแรงภายในประเทศ และยังคงต้องให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีในห้วงปลายปี ๒๕๖๓

๔.๒.๕ ประเด็นโรคระบาดจะกลายเป็นวาระสำคัญอย่างมากของประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งไทยควรพิจารณาแสวงหาจุดยืน และการดำเนินการ/การมีท่าทีที่เป็นประโยชน์ ซึ่งจะเอื้อให้ไทยสามารถมีบทบาทนำในการผลักดันประเด็นดังกล่าวในเวทีระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด^{๓๔}

๔.๓ ด้านสังคม

๔.๓.๑ ปัญหาความยากจนมากขึ้น เนื่องจากการว่างงาน การไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง ทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตในเมืองได้อีกต่อไป จนนำไปสู่การอพยพในที่ที่สุด

๔.๓.๒ ความเหลื่อมล้ำในหลายมิติจะมีมากขึ้น การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จะยิ่งทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำเด่นชัดขึ้น จากความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสินค้าและบริการระบบสาธารณสุข รวมถึงผลกระทบต่อการทำงานและรายได้ในระยะยาว การเข้าไม่ถึงเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีคุณภาพ รวมถึงความช่วยเหลือและการสนับสนุนด้านการศึกษา ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงไม่ถึงความรู้ นำไปสู่ค่าใช้จ่ายของครอบครัวเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มที่การออกจากระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

^{๓๔} สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๓). สถานการณ์ความมั่นคงระหว่างประเทศภายหลังการระบาดของไวรัส COVID-๑๙, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.nsc.go.th/?p=6974>

๔.๓.๓ ปัญหาสุขภาพจิตของคนในระยะยาว เนื่องจากประชาชนรู้สึกเครียดหมดไฟ เบื่อหน่าย ท้อแท้ เนื่องจากปัญหาที่ทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสาธารณสุข

๔.๓.๔ ความรุนแรงในครอบครัวที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นจากการปิดเมือง อาจส่งผลให้เกิดความตึงเครียดภายในครอบครัวที่อาจเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ

๔.๔ ด้านเทคโนโลยี

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลต่อการปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด เนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานและการประชุม เสวนา และการสัมมนาต่างๆ มาเป็นการทำงานจากที่บ้านและการประชุม เสวนา และงานสัมมนาในรูปแบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น การประชุมออนไลน์ในการแก้ไขปัญหาโรค COVID-19 ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลเหล่านี้ช่วยเพิ่มความคล่องตัวและความรวดเร็วในการสื่อสารมากขึ้น พร้อมทั้งยังเพิ่มความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาที่อยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉินที่โลกกำลังเผชิญอยู่ร่วมกันในขณะนี้ ซึ่งจากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวสามารถที่จะนำมากำหนดแนวโน้มในอนาคตได้ดังนี้

๔.๔.๑ แนวโน้มการปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด เนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานและการประชุม เสวนา และการสัมมนาต่าง ๆ มาเป็นการทำงานจากที่บ้านและการประชุม เสวนา และงานสัมมนาในรูปแบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น การประชุมออนไลน์ในการแก้ไขปัญหา COVID-19 ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลเหล่านี้ช่วยเพิ่มความคล่องตัวและความรวดเร็วในการสื่อสารมากขึ้น พร้อมทั้งยังเพิ่มความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาที่อยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉินที่โลกกำลังเผชิญอยู่ร่วมกันในขณะนี้

๔.๔.๒ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างธุรกิจให้ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น (Digital Transformation) ไม่ว่าจะเป็นการใช้หุ่นยนต์ในการผลิต การจัดเก็บและบริหารข้อมูลบน Cloud การใช้ AI ออกแบบและบริหารระบบ Supply Chain ของบริษัท

เทคโนโลยี 5G หลังวิกฤตเศรษฐกิจจะยิ่งทำให้ธุรกิจให้ความสำคัญเรื่องลดต้นทุนเพิ่มประสิทธิภาพ และลดหรือบริหารความเสี่ยงที่ไม่คาดคิด เช่น การใช้หุ่นยนต์แทนมนุษย์อาจจะประหยัดต้นทุน แนวโน้มนี้รวมไปถึงการใช้ชีวิตในโลกของออนไลน์มากขึ้น เช่น ธุรกิจ E-commerce หรือจะเป็นการประชุมผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็จะได้ประโยชน์จากพฤติกรรมของคนที่เปลี่ยนไป

๔.๔.๓ ผู้บริโภคหันไปทำธุรกรรมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากมาตรการการรักษาระยะห่าง ทางสังคม (Social Distancing) เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้มีการใช้สกุลเงินดิจิทัล (Digital Currency) ในการทำธุรกรรมแบบออนไลน์ผ่าน Digital Payment มากขึ้น และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการจ่ายเงินซ้ำกันอย่างผิดพลาด จึงจำเป็นต้องมีเทคโนโลยีดิจิทัลอย่าง Block Chain ที่ช่วยแก้ปัญหาธุรกรรมทั้งหมด

๔.๕ ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาถึงสถานการณ์และผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถนำมาวิเคราะห์แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้

๔.๕.๑ สภาพภูมิอากาศของโลกเปลี่ยนไปมาก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นภูมิภาคแรก ๆ ที่ได้รับผลกระทบนี้ด้านภูมิอากาศ เนื่องจากการที่ยังไม่มีการปรับตัวและการป้องกันความเสี่ยงภัยของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ภูมิภาคนี้จะเผชิญในอนาคต ทั้งคลื่นความร้อน ไปจนถึงน้ำท่วม มีความเป็นไปได้ว่าจะเลวร้าย หรือรุนแรงมากขึ้น หรือทั้งเลวร้ายและรุนแรงกว่าเดิม

๔.๕.๒ การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ไม่ได้ช่วยให้วิกฤตโลกร้อนดีขึ้นในระยะยาว โดยเฉพาะปัญหาขยะของเสียและพลาสติกที่เพิ่มพูนขึ้น การแพร่ระบาดของ COVID-19 ครั้งใหญ่นี้ ส่งผลให้ปริมาณขยะทางการแพทย์และของเสียอันตราย รวมทั้งขยะพลาสติกที่เกิดจากการบริโภคอาหารที่ส่งถึงบ้าน โดยเฉพาะหีบห่อแบบใช้ครั้งเดียวเพิ่มมากขึ้น หากมนุษย์ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิต

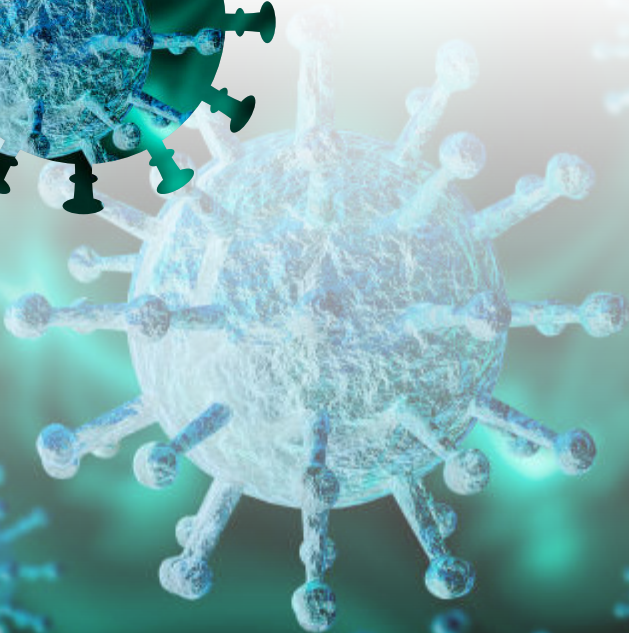
และบริโภคให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น วิกฤตโลกร้อนก็จะยังคงอยู่และรุนแรงขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน

๔.๕.๓ การแก้ไขปัญหาโลกร้อนอาจถูกลดความสำคัญลงในช่วงระยะเวลาฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤต และจะยิ่งทำให้วิกฤตโลกร้อนรุนแรงขึ้นอีก เมื่อวิกฤต COVID-19 ผ่านพ้นไปแล้ว การฟื้นฟูเศรษฐกิจจะเป็น ภารกิจสำคัญอันดับต้น ๆ ของรัฐบาลในแต่ละประเทศ การตัดสินใจฟื้นฟูด้วยวิธีการใดขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของแต่ละประเทศ เพราะการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานระยะยาวสามารถจะทำได้ควบคู่ไปกับการรักษาสีงแวดล้อมอย่างยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงของโลก อาเซียน และไทย ในระหว่าง COVID-19 รวมถึงแนวโน้มและความท้าทายด้านความมั่นคงของอาเซียน และไทยหลัง COVID-19 และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการรับมือกับความมั่นคงที่เกิดขึ้นทั้งระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19

เอกสารศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ สรุปการประชุมสัมมนา และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19 โดยในบทนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาถึงสถานการณ์ ผลกระทบ และแนวโน้มการแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลต่อความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปการศึกษาได้ดังนี้

๕.๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ การแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของ COVID-19 ส่งผลให้เศรษฐกิจทั่วโลกจะมีความผันผวนและหดตัวอย่างมาก รวมถึงรายได้ และกำลังซื้อ ที่ลดลงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหยุดชะงักลง (Global Simultaneous Shocks)

ทั้งในประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ เช่น สหรัฐฯ สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น จีนรวมถึง ประเทศในภูมิภาคอาเซียนและไทยด้วย การหดตัวของเศรษฐกิจดังกล่าว ส่งผลกระทบอย่างหนักไปทั่วโลกทั้งในด้านห่วงโซ่อุปทานโลก (Global Supply Chain) หยุดชะงักลง ซึ่งพึ่งพาการนำเข้าสินค้าจากประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ อย่างมาก รวมถึงรายได้จากการท่องเที่ยวที่ลดลง และธุรกิจจากการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างหนัก สำหรับอาเซียน จะได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 จากการหยุดชะงักของการผลิตและอุปสงค์สินค้าที่ลดลง และการจำกัดการเคลื่อนย้ายแรงงานและการจ้างงาน ส่งผลกระทบต่อเนื้องไปยังภาคการผลิตและบริการภายในประเทศด้วย

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้ด้านเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้ มีการเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โครงสร้างเศรษฐกิจอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในรูปแบบใหม่ ๆ ระบบเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปเป็นแบบดิจิทัล (Digital Economy) มากขึ้น ธุรกิจจะมีแนวโน้มพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น รูปแบบการจ้างงานในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไป และมนุษย์จะพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น

๕.๑.๒ ด้านการเมืองระหว่างประเทศ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลให้มีจำนวนผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตทั่วโลกเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุโรปและสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า การระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบต่อมิติทางด้านการเมืองระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (๑) ด้านผลประโยชน์แห่งชาติ หลายประเทศจะให้ความสำคัญกับกิจการภายในประเทศมากขึ้นจากแนวคิดชาตินิยมยุโรปและมุ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นหลัก (๒) ด้านภูมิรัฐศาสตร์ สหรัฐฯ และจีนจะใช้เครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์ในการแข่งขันทางยุทธศาสตร์ระหว่างกัน รวมทั้งในอาเซียนและไทยด้วยเช่นเดียวกันที่ทั้ง ๒ ชาติจะ

เข้ามามีบทบาทในทะเลจีนใต้และแม่น้ำโขงเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการแสวงประโยชน์จากการระบาดของ COVID-19 ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ สิ่งนี้ได้สร้างความกังวลต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกี่ยวกับการต่อสู้กันระหว่างสองประเทศดังกล่าวที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น (๓) ดุลแห่งอำนาจ การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จะทำให้อำนาจของสหรัฐฯ ตกต่ำลง จะทำให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจโลกจากตะวันตกมาเอเชียเร็วขึ้น จะเห็นได้ว่าการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้สหรัฐฯ สูญเสียการเป็นผู้นำในภูมิภาคอย่างมาก เนื่องจากไม่ได้มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือทั้งในโลกและในภูมิภาคในการจัดการกับปัญหานี้เลย ในขณะที่จีนได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดการกับ COVID-19 ในภูมิภาคอาเซียนและไทย ดังนั้นการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จะทำให้โครงสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจในภูมิภาคและไทยเปลี่ยนไป และ (๔) การครองความเป็นเจ้า จีนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำโลกในการจัดการกับ COVID-19 โดยได้จัดให้มีมาตรการเชิงรุกอย่างเต็มที่ ในการให้ความช่วยเหลือกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในขณะที่สหรัฐฯ ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหา COVID-19 ภายในประเทศซึ่งทำให้สหรัฐฯ ไม่ได้ออกมาเป็นผู้นำในการสร้างความร่วมมือโลกในการจัดการกับปัญหานี้ และทำให้สหรัฐฯ สูญเสียบทบาทในการเป็นผู้นำโลกอย่างสิ้นเชิง

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้การเมืองระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้ (๑) สหรัฐฯ และจีนจะมีความขัดแย้งกันมากขึ้น ทั้งด้านการเมือง การค้า การปฏิบัติทางธุรกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรม ภูมิรัฐศาสตร์ ทะเลจีนใต้ แม่น้ำโขง และการเข้าแทรกแซงกิจการภายในของกันและกันในรูปแบบต่างๆ เช่น สถานการณ์ในฮ่องกงและไต้หวัน รวมถึงต้นกำเนิดโรค COVID-19 (๒) สหรัฐฯ และจีนจะแข่งขันและต่อสู้กันในทางยุทธศาสตร์เพิ่มมากขึ้น โดยผ่าน “ยุทธศาสตร์อินโดแปซิฟิก (Free and Open Indo-Pacific: FOIP)” ของสหรัฐฯ และ “แนวริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative: BRI)” ของจีน โดยจีนจะให้ความสำคัญกับ “เส้นทางสายไหมดิจิทัล (Digital Silk Road:DSR)” และ “เส้นทางสายไหมสุขภาพ (Health Silk Road: HSR)”

(๓) ระเบียบโลก (World Order) จะมีการเปลี่ยนแปลง โดยก้าวเข้าสู่ระบบสองขั้วอำนาจที่ชัดเจนมากขึ้น (๔) ประเทศมหาอำนาจจะเข้ามาขยายอิทธิพลในภูมิภาคและประเทศไทย ผ่านการใช้ Soft Power โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนที่แสดงบทบาทใหม่ในการช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในการรับมือ COVID-19 ผ่าน “เส้นทางสายไหมด้านสุขภาพ” และ “การทูตหน้ากากอนามัย (Mask Diplomacy)” และ (๕) ประเด็นโรคระบาดจะกลายเป็นวาระสำคัญอย่างมากของประชาคมระหว่างประเทศ

๕.๑.๓ ด้านสังคม วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ไม่เพียงกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมืองของโลกเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อเมืองมาสู่มิติทางสังคมและผู้คนอย่างกว้างขวาง และทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้ (๑) ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนเพิ่มมากขึ้น แต่เดิมปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่สำคัญที่มีอยู่ในสังคมอยู่แล้ว แต่การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้สังคมเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำมากขึ้น เนื่องจากคนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากมาตรการการปิดเมืองต่าง ๆ เพื่อลดการระบาดของโรค ทั้งยังไม่มีความพร้อมที่จะรองรับความเสี่ยงทางด้านรายได้และการไม่มีงานทำและตกงานในที่สุด ในขณะที่เดียวกันปัญหาความยากจนก็เพิ่มเช่นเดียวกัน โดยจะมีคนกว่า ๔๙ ล้านคนที่จะถูกผลักสู่ความยากจนสุดขีดในปีนี้ (๒) ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียน เนื่องจากมาตรการการปิดโรงเรียน ส่งผลให้เกิดปัญหาการเข้าถึงการศึกษา ในระยะยาวการขาดเรียนหรือหยุดเรียนเป็นระยะเวลานานจากโรงเรียน จะส่งผลต่อการรักษาการเรียนรู้หรือการจบการศึกษาได้ รวมไปถึงผลการศึกษาที่อาจจะต่ำลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีความเสียเปรียบอยู่แล้ว เช่น คนยากจนหรือผู้พิการต่าง ๆ เนื่องจากการเข้าไม่ถึงการศึกษา (๓) ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตร เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้ต่ำลง และเข้าไม่ถึงระบบรองรับของสาธารณะ (Public Safety Nets) ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ สำหรับภาคการเกษตรในเกือบทุกประเทศในโลกยังเผชิญกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในกลุ่ม

ประเทศรายได้ต่ำที่เน้นการเกษตรแบบใช้แรงงาน และโรคระบาดอาจจะส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน และ (๔) พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป จากมาตรการการล็อกดาวน์และการกักตัวส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนลดลง และหันมาใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้สังคมมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้ (๑) ปัญหาความยากจนมากขึ้น เนื่องจากการว่างงาน การไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง ทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตในเมืองได้อีกต่อไป จนนำไปสู่การอพยพในที่สุด (๒) ความเหลื่อมล้ำในหลายมิติจะเพิ่มขึ้น การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จะยิ่งทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำเด่นชัดขึ้น จากความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสินค้าและบริการระบบสาธารณสุข การเข้าถึงเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีคุณภาพ รวมถึงความช่วยเหลือและการสนับสนุนด้านการศึกษา (๓) ปัญหาสุขภาพจิตของคนในระยะยาว เนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่หยุดชะงัก หมดไฟ เบื่อหน่าย ท้อแท้ เนื่องจากปัญหาที่ทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสาธารณสุข และ (๔) ความรุนแรงในครอบครัวที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากการปิดเมืองอาจส่งผลให้เกิดความตึงเครียดภายในครอบครัวที่อาจเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ

๕.๑.๔ ด้านเทคโนโลยี เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 โดยเทคโนโลยีได้มีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมและการติดต่อสัมพันธ์กันในห้วงของการปิดเมือง (Lockdowns) และการกักตัว (Quarantines) ดังนี้ (๑) เทคโนโลยีสนับสนุนการทำงานทางไกลและการทำงานจากที่บ้าน เพื่อลดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน การทำงานที่บ้าน (Work from Home) จึงเป็นสิ่งสำคัญในการลดการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 (๒) ระบบการเรียนการสอนออนไลน์ จากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้โรงเรียนจำนวนมากเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นระบบการเรียนการสอนออนไลน์ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีเทคโนโลยีในการสนับสนุนการเรียนการสอน

ออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถสื่อสาร หรือการประชุมหารือร่วมกันได้ (๓) การให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การเกิดการระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้การเดินทางไปโรงพยาบาลอาจเพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อมากขึ้น ดังนั้นการให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต จึงกลายเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยในการอำนวยความสะดวกและลดการติดเชื้อมากกว่า และ (๔) ความบันเทิงผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์โลกเสมือน เทคโนโลยีได้เข้ามาช่วยเติมเต็มกิจกรรมและประสบการณ์จากกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ เช่น จัดคอนเสิร์ต การท่องเที่ยว การช้อปปิ้ง การเยี่ยม ชมพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้เทคโนโลยีมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้ (๑) แนวโน้มการปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด เนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานและการประชุม เสวนา และการสัมมนาต่าง ๆ มาเป็นการทำงานจากที่บ้านและการประชุม เสวนา และงานสัมมนาในรูปแบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น (๒) การปรับเปลี่ยนโครงสร้างธุรกิจให้ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น (Digital Transformation) ไม่ว่าจะเป็นการใช้หุ่นยนต์ในการผลิต การจัดเก็บและบริหารข้อมูลบน Cloud การใช้ AI ออกแบบและบริหารระบบ Supply Chain ของบริษัท เทคโนโลยี 5G หลังวิกฤตเศรษฐกิจจะยิ่งทำให้ธุรกิจให้ความสำคัญเรื่องลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพ และลดหรือบริหารความเสี่ยงที่ไม่คาดคิด และ (๓) ผู้บริโภคหันไปทำธุรกรรมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้มีการใช้สกุลเงินดิจิทัล (Digital Currency) ในการทำธุรกรรมแบบออนไลน์ผ่าน Digital Payment มากขึ้น

๕.๑.๕ ด้านสิ่งแวดล้อม จากมาตรการการปิดเมืองได้ส่งผลให้เกิดการลดกิจกรรมเศรษฐกิจและขนส่ง ผู้คนออกจากบ้านน้อยลง รวมถึงการทำกิจกรรมบางส่วนต้องหยุดชะงักลง ซึ่งกลายเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งคุณภาพอากาศ (Air Quality) ที่ดีขึ้น คุณภาพน้ำในหลายพื้นที่ที่คุณภาพน้ำดีขึ้นจากกิจกรรมการเดินทาง

ทางน้ำและกิจกรรมเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางน้ำลดลง แต่ขณะเดียวกันกลับเป็นผลร้ายต่อปริมาณขยะพลาสติกและหน้ากากอนามัยที่เพิ่มมากขึ้น

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้สิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนี้ (๑) สภาพภูมิอากาศของโลกเปลี่ยนไปมาก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นภูมิภาคแรก ๆ ที่ได้รับผลกระทบนี้ด้านภูมิอากาศ เนื่องจากการที่ยังไม่มีการปรับตัวและการป้องกันความเสี่ยงภัยของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ภูมิภาคนี้จะเผชิญในอนาคต (๒) การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ไม่ได้ช่วยให้วิกฤตโลกร้อนดีขึ้นในระยะยาว โดยเฉพาะปัญหาขยะของเสียและพลาสติกที่เพิ่มพูนขึ้น การแพร่ระบาดของ COVID-19 ครั้งใหญ่นี้ ส่งผลให้ปริมาณขยะทางการแพทย์และของเสียอันตราย รวมทั้งขยะพลาสติกที่เกิดจากการบริโภคอาหารที่ส่งถึงบ้าน โดยเฉพาะหีบห่อแบบใช้ครั้งเดียวเพิ่มมากขึ้น และ (๓) การแก้ไขปัญหาโลกร้อนอาจถูกลดความสำคัญลงในช่วงระยะการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤต และจะยิ่งทำให้วิกฤตโลกร้อนรุนแรงขึ้นอีก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเฉพาะกรณี เรื่อง “วิกฤต COVID-19 สะท้อนความมั่นคงของอาเซียน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่ออาเซียน ไทย และกองทัพในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างและหลังวิกฤตการณ์ COVID-19 ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะต่ออาเซียน

๑. ส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ โดยใช้ความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เพื่อให้การกระตุ้นเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ส่งเสริมเศรษฐกิจประมงที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เช่น การท่องเที่ยว การโรงแรม ธุรกิจการบิน ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริม “ห่วงโซ่อุปทานและประโยชน์ร่วมกัน (Win-Win)”

๒. อาเซียนควรใช้ความพยายามในการรักษาห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาค (Regional Supply Chain) ไว้ โดยสิ่งที่อาจเป็นหนทางที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน คือ การสร้างความเป็นธรรมในการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิต ผ่านการดำเนินการตามวิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๕ เพื่อการเคลื่อนย้ายที่รวดเร็ว และกระทำด้วยความรับผิดชอบ และแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ (Master Plan on ASEAN Connectivity 2025 – MPAC 2025)

๓. อาเซียนควรส่งเสริม “การทูตหลายทิศทาง” และ “การทูตเชิงป้องกัน” กับประเทศคู่เจรจาอื่นที่รวมถึงสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และออสเตรเลีย เพื่อขยายโอกาสของอาเซียน สำหรับประเทศไทยควรสนับสนุนให้อาเซียนใช้ความเป็นแกนกลาง (ASEAN Centrality) ของอาเซียน ผ่านเอกสารมุมมองของอาเซียนต่อแนวคิดอินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific: AOIP) ในการรวบรวมขีดความสามารถจากประเทศสมาชิกอาเซียนและคู่เจรจาในการตอบสนองต่อปัญหาของภูมิภาค เสริมสร้างความเชื่อมั่น สนับสนุนการลดข้อพิพาทด้วยสันติวิธี และสร้างความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ที่ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

๔. อาเซียนควรมีความร่วมมือในระดับภูมิภาคที่มีความชัดเจนมากขึ้น โดยมุ่งเน้นตามวิถีอาเซียน (ASEAN Way) และความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ผ่านเอกสารมุมมองของอาเซียนต่อแนวคิดอินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific: AOIP) เป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหา และการสร้างความร่วมมือกับทั้งภายในอาเซียนและกับภาคภายนอก ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนความช่วยเหลือระหว่างประเทศสมาชิกและประเทศคู่เจรจาให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นในอนาคต โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันเป็นสำคัญ

๕. อาเซียนควรพัฒนากลไกประเมินความเสี่ยง โดยการจัดตั้งศูนย์การประเมินความเสี่ยงของอาเซียน (ASEAN Risk Assessment Center) ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานคลังสมอง (Track II) และหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลจาก Data Fusion Center มาร่วมวิเคราะห์เพื่อให้ได้ลำดับความเร่งด่วนและประเด็นที่ควรให้ความสนใจเกี่ยวกับความท้าทายและภัยคุกคามต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน โดยนำเสนอผ่าน ASEAN Risk Assessment Platform ซึ่งการประเมินความเสี่ยงดังกล่าวมีขึ้นเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่น รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย นโยบายและแผนการปฏิบัติงาน (Action Plan) ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน ทั้งยังช่วยเพิ่มคุณค่าของแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน และเป็นแกนหลักในการจัดการกับภาวะวิกฤตกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคได้

๖. อาเซียนควรมีข้อกำหนด (Protocol) ด้านการค้าระหว่างประเทศในการตอบสนองต่อ COVID-19 ร่วมกัน โดยควรมีขั้นตอนการปฏิบัติระหว่างกันที่ชัดเจน มีมาตรฐาน (Standard) และเป็นที่ยอมรับ และควรมีการพัฒนากฎระเบียบระหว่างประเทศให้มีความยืดหยุ่น (Resilient) ระหว่างกัน เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและให้สามารถใช้กลไกด้านเศรษฐกิจของอาเซียนในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะต่อไทย

๑. รัฐควรปรับปรุงนโยบายทางเศรษฐกิจ เพื่อดึงดูดให้ต่างชาติลงทุนในประเทศไทยและไม่ให้ย้ายฐานการผลิตออกจากประเทศไทยหรือกลับประเทศตนเอง (Reshoring) ไป โดยใช้นโยบายจูงใจและอำนวยความสะดวกในการประกอบการทางเศรษฐกิจ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี ส่งเสริมการลงทุน การช่วยเหลือเยียวยาในการประกอบธุรกิจ เป็นต้น รวมถึงปรับนโยบายทางเศรษฐกิจให้มีความยืดหยุ่นในการประกอบธุรกิจ อย่างไรก็ตามจะต้องรักษาสมดุลกับผู้ลงทุนของไทยด้วยเช่นเดียวกัน

๒. รัฐควรควบคุมการระบาดให้จำนวนผู้ป่วยอยู่ในปริมาณที่สถานพยาบาลดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยควบคุมสถานประกอบการธุรกิจเฉพาะเท่าที่จำเป็น เพื่อให้เกิดความสมดุลของการแก้ปัญหาการระบาดของ COVID-19 ระหว่างมาตรการในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม

๓. ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น (Local Economy) เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด โดยควรนำจุดแข็งและความถนัดมาเป็นแรงผลักดันเพื่อให้ประสบความสำเร็จ เช่น การเกษตร และอาหาร ซึ่งประเทศไทยมีความสามารถเป็นครัวของโลกได้

๔. มาตรการของภาครัฐควรให้ความสำคัญกับแนวทางการจัดการในระดับครัวเรือนและชุมชน (Household Quarantine, Community Quarantine) มากขึ้น หรือการบริหารจัดการกับปัญหาสุขภาพในลักษณะครัวเรือน รวมถึงการทำงานและใช้ชีวิตของแรงงานในเมืองที่ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ได้ เนื่องจากลักษณะของการทำงานทำให้จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมากอยู่ ดังนั้น นโยบายของภาครัฐจะต้องปรับโดยให้ความสำคัญกับการป้องกันส่วนบุคคล (Self-Protection)

๕. นโยบายของภาครัฐควรให้ความสำคัญกับประชากรของกลุ่มคนจน หรือกลุ่มคนไร้บ้าน (Homeless) ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มประชากรที่เปราะบางที่สุดในประเทศ โดยการทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือของรัฐได้เพิ่มมากขึ้น เช่น ระบบสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น

๖. ควรวางแผนการศึกษาให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมได้ การเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ตามความสนใจและพฤติกรรมส่วนบุคคล อีกทั้ง ยังช่วยให้เกิดความเท่าเทียม

ในการเรียนรู้ เพราะนักเรียนสามารถเข้าถึงแบบเรียนแบบ เดียวกันได้ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเมืองหรือพื้นที่ห่างไกล^{๓๖}

๗. ควรมุ่งเน้นความสำเร็จในการจัดการโรคระบาดจากนานาประเทศ มาประกอบการพิจารณาในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดในประเทศ รวมถึงใช้ในการพัฒนายุทธศาสตร์และแผนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสนับสนุนการสร้างบทบาทของอาเซียน ในการสร้างความร่วมมือด้านการรับมือเหตุฉุกเฉินด้านสาธารณสุข^{๓๗}

๘. ควรสนับสนุนการใช้แนวคิด อสม. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านสาธารณสุขให้กับอาเซียน ผ่านกลไกการจัดการภัยพิบัติที่มี เช่น ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการบริหารจัดการภัยพิบัติและการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน (ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response: AADMER) ขับเคลื่อนผ่าน AHA Center ซึ่งจะช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานด้านสาธารณสุขของอาเซียนได้ ประกอบกับการอาศัยขีดความสามารถด้านสาธารณสุขกับประเทศคู่เจรจาขับเคลื่อนผ่านศูนย์ประสานงานเพื่อการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ (ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian: AHA Center) จะช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานด้านสาธารณสุขของอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

^{๓๖} ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๓). *สรุปผลการสนทนาปัญหายุทธศาสตร์ เรื่อง ฝ่าวิกฤตโควิด-๑๙ ครั้งที่ ๑ : มิติด้านเศรษฐกิจและสังคม*, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓, http://sscthailand.org//uploads_ssc/seminar_202006221592810365256729.pdf

^{๓๗} อารังชัย หนูนุกัถิ. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ความมั่นคงด้านสุขภาพโลก COVID-19 และการทูตด้านสุขภาพโลก: เอเชียจะสามารถรับมือต่อความท้าทายดังกล่าวได้หรือไม่*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

๙. ไทยควรเร่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ (International Supply Chain) ผ่านกรอบความร่วมมือแบบทวิภาคีและพหุภาคี ทั้งภายในอาเซียนและผ่านห่วงโซ่อุปทานด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ และความมั่นคง เพื่อลดข้อขัดแย้ง เสริมสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจระหว่างประเทศ

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะต่อกองทัพ

๑. ควรสนับสนุนการสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับโรคระบาดของประเทศ และระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในการสร้าง Health Supply Chain กองทัพช่วยทรัพยากรสนับสนุนแพลตฟอร์มศูนย์การแพทย์ทหารอาเซียน (ASEAN Center of Military Medicine: ACMM)^{๓๘}

๒. จากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่กองทัพจะต้องเสริมสร้างขีดความสามารถด้าน AI ของกองทัพ เพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคง และภารกิจทางทหารที่อาจมีความซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนเสริมสร้างความไว้วางใจ และส่งเสริมการใช้ AI ในเชิงสร้างสรรค์ ในการรักษาความมั่นคงให้เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียน และประเทศคู่เจรจา ภายใต้กรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ

๓. ควรเสริมสร้างขีดความสามารถกำลังพลให้มีการคิดเชิงวิเคราะห์ พัฒนาขีดความสามารถของกองทัพ และให้การสนับสนุนประเทศในการจัดการกับข้อมูลบิดเบือน ตลอดจน เสริมสร้างระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับนานาชาติ

^{๓๘} อังราชัย หนูนักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: สิ่งที่ยูเอสนสามารถ และควรดำเนินการสำหรับโคโรนาไวรัส และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่ปฏิบัติได้*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ภายใต้กรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ ในกรอบการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน (ASEAN Defence Ministers' Meeting: ADMM)^{๓๙} รวมถึงในกรอบการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา (ASEAN Defence Ministers' Meeting: ADMM-Plus) เพื่อสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างกัน

๔. ควรเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพ ในการสนับสนุนการจัดการความเสี่ยง และการบรรเทาภัยพิบัติของประเทศและอาเซียน ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมในการสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจในมิติด้านความมั่นคง ให้เกิดขึ้นกับภูมิภาค ภายใต้กรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน^{๔๐}

๕. ควรสนับสนุนกลไก “การสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication)” เพื่อลดข้อพิพาทในพื้นที่คลุมเครือ (Grey Zone Conflicts) เช่น ทะเลจีนใต้ และใช้กลไกความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน เพื่อเป็นแกนกลางสร้างความเชื่อมั่นและเสถียรภาพด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียน^{๔๑}

๖. ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับหน่วยงานคลังสมองด้านความมั่นคงทั้งภายในอาเซียนและภาคีภายนอก เพื่อการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมกันการมองภาพอนาคต และการตรวจสอบสภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเผชิญความท้าทายใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

^{๓๙} อังรชัช หนูนภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เรื่องหลอกลวงจากโรคติดต่อ*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

^{๔๐} อังรชัช หนูนภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เมื่อภัยพิบัติและโรคระบาดกลายเป็นความปกติรูปแบบใหม่*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

^{๔๑} อังรชัช หนูนภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ความผาสุกโดยปราศจากการเผชิญหน้า* คุณค่าของอาเซียนจะดำรงอยู่ท่ามกลางสงครามเย็นครั้งใหม่ได้หรือไม่?. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

บรรณานุกรม

- Brand Inside. (๒๕๖๓). หลายประเทศในอาเซียน “จัดการโควิดดี แต่เศรษฐกิจแย่นานาน” ไทยสาเหตุเพราะท่องเที่ยวพัง, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://brandinside.asia/most-asean-countries-u-shape-recovery/>
- Thai Publica. (๒๐๒๐). UNCTAD มองโลกหลังโควิด-๑๙ จากสถิติ (ตอน ๒): อาหารไม่เพียงพอ คนยากจนเพิ่มขึ้น เหลือมลพิษด้านดิจิทัล, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thaipublica.org/2020/05/unctad-report-covid-19-changing-the-world-02/>
- Thai Publica. (๒๕๖๓). รายงาน McKinsey ชี้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เจอ Climate Change แรงกว่าภูมิภาคอื่นของโลก, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thaipublica.org/2020/08/mckinsey-globl-institute-emerg-ing-asia-facing-severe-consequences-of-climate-change/?fbclid=IwAR1Z62ZtZklkzDMtPx6mPqnmZoz4KGfFlUvcfF2Qp-Dls-HWNNPCQsAKxNY>
- The 101. (๒๕๖๓). จับชีพจรภูมิรัฐศาสตร์โลกหลัง COVID-19 กับ จิตตวิภัทร พูนขำ, เมื่อ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓, <https://www.the101.world/world-geopolitics-after-coronavirus/>
- The ASEAN Secretariat. (๒๐๒๐). ASEAN Policy Brief: Economic Impact of COVID-19 Outbreak on ASEAN, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://asean.org/storage/2020/04/ASEAN-Policy-Brief-April-2020_FINAL.pdf
- กรุงเทพธุรกิจ. (๒๕๖๓). ส่องสังคมไทยหลัง'โควิด-๑๙' เราเรียนรู้อะไรบ้าง, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/1934?utm_source=category&utm_medium=internal_referral

กฤษณ์ ลัยวิรัตน์. (๒๕๖๐). ความสัมพันธ์ไทย-อินเดียโอกาสและความท้าทาย ต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙), ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8341p/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf

คมปทิต สกุลหวง. (๒๕๖๓). IMF หั่นคาดการณ์ GDP โลก เป็นติดลบ ๔.๙% เดือน โควิด-๑๙ วิกฤตเศรษฐกิจถดถอย-ฟื้นตัวช้ากว่าที่คาด, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thestandard.co/imf-expecting-coronavirus-to-hit-worst-on-world-economy/>

เดลินิวส์ ออนไลน์. (๒๕๖๓). จีนเตรียมมอบหน้ากากอนามัยให้อาเซียน ๑๐๐ ชิ้น, สืบค้นเมื่อ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓. <https://www.dailynews.co.th/foreign/769116>

ณัดกิจ จันกิเสน. (๒๕๖๓). เศรษฐกิจโลกติดไวรัส OECD ประเมินจะโตต่ำสุดในรอบ ๑๑ ปี. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <https://thestandard.co/oecd-world-economy-infected-by-virus/>

ธนาคารโลก. (๒๕๖๓). รายงานตามติดเศรษฐกิจไทย ประเทศไทยท่ามกลางวิกฤต โควิด-๑๙, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://pubdocs.worldbank.org/en/293541593435178813/TEM-July-2020-Executive-Summary-Thai-final.pdf>

ธโรธร ตู้อองคำ. (๒๕๕๙). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.๗(๒): ๑๑๘ - ๑๕๑.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: COVID-19 มีผลกระทบต่อ BRI และ Indo-Pacific ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ของพหุภาคีอย่างไร?*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เกมเดิมที่ไม่มีผู้ชนะ: COVID-19 การต่อสู้อันระหว่างสหรัฐฯ-จีน และภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ความมั่นคงด้านสุขภาพโลก COVID-19 และการทูตด้านสุขภาพโลก: เอเชียจะสามารถรับมือต่อความท้าทายดังกล่าวได้หรือไม่*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ความผาสุกโดยปราศจากการเผชิญหน้า* คุณค่าของอาเซียนจะดำรงอยู่ท่ามกลางสงครามเย็นครั้งใหม่ได้หรือไม่? ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: ชาตินิยมวัคซีนในยุคของโคโรนาไวรัส*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เมื่อภัยพิบัติและโรคระบาดกลายเป็นความปกติรูปแบบใหม่*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เรื่องหลอกลวงจากโรคติดต่อ*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนุณภักดี. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: สิ่งที่อยู่อาเซียนสามารถ และควรดำเนินการ สำหรับโคโรนาไวรัส และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่ปฏิบัติได้*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

จํารงชัย หนูนกัถิ. (๒๕๖๓). *Track II Monitor: เมื่อภัยพิบัติและโรคระบาดกลายเป็นความปกติรูปแบบใหม่*. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

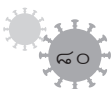
บีบีซี ไทย. (๒๕๖๓). *โควิด-๑๙: ธุรกิจขาขึ้นในช่วงเศรษฐกิจขาดผลพวงไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่*, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๓, <https://www.bbc.com/thai/thailand-52163423>

ประภัสสร เทพชาตรี. (๒๕๖๓). *COVID-19: ผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองโลก*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.drprapat.com/covid-19-%e0%b8%9c%e0%b8%a5%e0%b8%81%e0%b8%a3%e0%b8%b0%e0%b8%97%e0%b8%9a%e0%b8%95%e0%b9%88%e0%b8%ad%e0%b9%80%e0%b8%a8%e0%b8%a3%e0%b8%a9%e0%b8%90%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88%e0%b8%81%e0%b8%b2%e0%b8%a3/>

โพสต์ทูเดย์. (๒๕๖๓). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจศาสตร์จาก “ไวรัสโควิด-๑๙”*, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๓, <https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/618563>

วิชัย ชูเชิด (ม.ป.ป.). *บทที่ ๒ วิวัฒนาการแนวความคิด ระดับ และองค์ประกอบความมั่นคง*, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://www.geocities.ws/wichai_chucherd/securityconceptevolution.html

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๓). *สรุปผลการสนทนาปัญหายุทธศาสตร์ เรื่อง ฝ่าวิกฤตโควิด-๑๙ ครั้งที่ ๑ : มิติด้านเศรษฐกิจและสังคม*, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓, http://sscthailand.org//uploads_ssc/seminar_202006221592810365256729.pdf

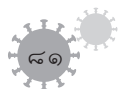
สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา และสถานกงสุลในประเทศไทย. (๒๕๖๓). สหรัฐอเมริกา สนับสนุนอาเซียนต่อสู้โรคโควิด-19, สืบค้นเมื่อ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๓. <https://th.usembassy.gov/th/u-s-support-for-asean-in-fighting-covid-19-th/>

สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (๒๕๖๓). โรคระบาด COVID – 19 จุดเปลี่ยนการค้าและอาเซียน กับโอกาสสินค้าไทย, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, [https://ismed.or.th/SPR100363\(2\).php](https://ismed.or.th/SPR100363(2).php)

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (๒๕๖๑). แนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับภัยคุกคามความมั่นคง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, <https://www.nia.go.th/FILEROOM/CABFRM01/DRAWER05/GENERAL/DATA0000/00000021.PDF>.

สำนักงานคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง. (๒๕๖๑). ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓, http://bps.moph.go.th/new_bps/sites/default/files/3.National%20Security%20Strategy.pdf.

สำนักงานที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (๒๐๒๐). เทคโนโลยีการสื่อสาร ที่เชื่อมโยงเราระหว่างโควิด-19, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://ost.thaiembdc.org/th1/2020/06/%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B9%82%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%A2%E0%B8%B5E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3-%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88/>

สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ. (๒๕๖๓). สถานการณ์ความมั่นคงระหว่างประเทศภายหลังการระบาดของไวรัส COVID-๑๙, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, <http://www.nsc.go.th/?p=6974>

เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต້องห้วย. (๒๕๖๓). ผลกระทบวิกฤต COVID-19 กับ เศรษฐกิจโลก: *This Time is Different*, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_18Mar2020.aspx

เสาวณีย์ จันทะพงษ์ และทศพล ต້องห้วย. (๒๕๖๓). เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจไทยหลังโควิด ๑๙ : โรคปฏินิวตโลภ ยกเครื่องสู่อากาศวิธีชีวิตใหม่, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓, https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256303_CoverStory.aspx

ศูนย์ศึกษาวิทยาศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
62 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400
โทร. 02-275-5715 www.sscthailand.org